

PSYKISK MEDVIRKNING SOM SELVSTENDIG STRAFFANSVAR

Kandidatnummer: 503

Leveringsfrist: 25. november 2007

Veileder: Olav Helge Thue

Til sammen 17951 ord

08.07.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>PROBLEMSTILLING OG BEGREPSBRUK.</u>	<u>1</u>
<u>2</u>	<u>HVA ER MEDVIRKNING?</u>	<u>2</u>
2.1	Straffebud med medvirkningstillegg.	4
2.2	Straffebud uten medvirkningstillegg.	4
2.3	Krav til årsakssammenheng?	5
2.4	Fysisk og psykisk medvirkning.	6
<u>3</u>	<u>NÆRMERE OM PSYKISK MEDVIRKNING.</u>	<u>7</u>
3.1	Nonverbal påvirkning.	8
3.2	Verbal påvirkning.	9
3.3	Psykisk årsakssammenheng.	10
3.4	Rettsstridskravet.	12
3.4.1	Hensynet til ytringsfriheten.	12
3.5	Skillet mellom ”forledelse” og ”tilskyndelse”.	13
3.6	Ulike former for psykisk medvirkning.	14
3.6.1	Ordre.	14
3.6.2	Overordningsforhold.	15
3.6.3	Psykisk overlegenhet.	16
3.6.4	Oppfordringer og forslag.	19
3.6.5	Støtte og sympati.	21
3.6.6	Råd og opplysninger.	22
3.6.7	Kvasilegitimering.	24

3.6.8	Informasjon.	25
3.6.9	Meningsytringer.	26
3.6.10	Profesjonell rådgivning.	30
3.6.11	Passivitet.	32
3.6.12	Fysisk deltakelse som psykisk medvirkning.	46
3.6.13	Der forutgående avtale foreligger.	48
3.6.14	Avtalt etterfølgende hjelp.	53
3.7	Skyldkravet.	53
3.7.1	Dekningsprinsippet.	54
3.7.2	Prinsippet om at enhver må svare etter egen skyld.	58
<u>4</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>A</u>
4.1	Lovregister.	A
4.2	Konvensjoner.	C
4.3	Forarbeider.	D
4.4	Domsregister.	D
4.4.1	Avgjørelser inntatt i Norsk Retstidende.	D
4.4.2	Avgjørelser fra Lovdata online.	E

1 Problemstilling og begrepsbruk.

Problemstillingen i oppgaven: Hva er psykisk medvirkning, og i hvilke tilfelle kan psykisk medvirkning i seg selv være straffbar?

Jeg har lagt hovedvekten på å redegjøre for ulike former for psykisk medvirkning. Jeg har da bygget på Erling Johannes Husabøs systematikk¹. Noen av de eksemplene som er inntatt i oppgaven har jeg lånt fra Husabø, men de fleste eksemplene er mine egne.

Begrepsbruk:

Med hovedmann mener jeg den som direkte overtrer gjerningsbeskrivelsen i et straffebud.

Med medvirker mener jeg den som ikke fysisk overtrer gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, men som ved sin handlemåte har påvirket hovedmannen i retning av den straffbare handling.

Denne begrepsbruken fremstår ikke alltid like naturlig. Et eksempel er der en mor kommanderer sin lille datter til å stjele fra intetanende kunder i en butikk. Her er det etter min mening mest naturlig å anse moren som hovedmann i forhold til den straffbare handlingen. Slik jeg i oppgaven bruker begrepene, vil imidlertid datteren være hovedmann og moren medvirker i dette tilfellet.

---

¹ Erling Johannes Husabø, Straffansvarets periferi.

2 Hva er medvirkning?

Forbrytelser vil ofte være resultatet av et samvirke mellom flere personer. Medvirkning må skilles fra tilfelle der flere personer utfører et lovbrudd på lik linje, altså der hvor deltakerne hver for seg oppfyller gjerningsbeskrivelsen i det aktuelle straffebudet, såkalt fellesaksjon. Også etterfølgende hjelp, slik som å hjelpe en tyv ved å gjemme tyvegodset, faller utenfor medvirkningsbegrepet, forutsatt at det ikke er avtalt på forhånd.

Medvirkning foreligger når en person bistår en annen ved utførelsen av en straffbar handling. Sagt på en annen måte innebærer medvirkning det å bidra til en straffbar handling, uten selv å utføre selve handlingen. For at en handling skal kunne betegnes som medvirkning, må handlingen ha blitt foretatt *før* eller *under utførelsen av* hovedhandlingen. Den som bistår hovedmannen etter at den straffbare handlingen er fullbyrdet, kan ikke straffes for medvirkning, men kan i noen tilfelle rammes av selvstendige straffebud.² Hovedregelen i norsk strafferett er at medvirkning er straffbart.

Et utgangspunkt i norsk rett er at ingen kan straffes uten med hjemmel i lov, jfr. Grunnloven § 96, samt EMK art.7 og SP art.15. Straffeloven av 1902 har ikke en generell bestemmelse som fastslår at og i hvilke tilfelle medvirkning er straffbart, svaret må søkes i det enkelte straffebud. Medvirkningslæren har således blitt utviklet gjennom omfattende rettspraksis og juridisk teori.

Straffelov av 20.mai 2005³ har imidlertid i § 15 en generell bestemmelse som slår fast at et straffebud også skal ramme den som medvirker til handlingen, når ikke annet er bestemt. Bestemmelsen inneholder ikke nærmere vilkår for når medvirkning er straffbart, men det går frem av forarbeidene at ingen vesentlige endringer av rettsstilstanden er tilsiktet.

---

² Løfte om bistand forut for handlingen kan medføre ansvar for psykisk medvirkning, se punkt 3.6.14.

³ Pr. 25/11 ikke trådt i kraft.

I en rekke straffebud i straffeloven og annen lovgivning er det uttrykkelig slått fast at medvirkning er straffbart. Dette er ikke nødvendigvis et vilkår for å straffe for medvirkning. En rekke straffebud inneholder ikke et slikt medvirkningstillegg. Det kan likevel tenkes at et forhold som det etter vanlig språkbruk er naturlig å betegne som medvirkning, er straffbart. Et vilkår er i slike tilfelle at handlingen dekkes av straffebudets gjerningsbeskrivelse. Utgangspunktet er at hovedmannens og medvirkerens handlinger skal vurderes uavhengig av hverandre. Medvirkningsansvaret er et selvstendig straffansvar, slik at medvirkeren selv må ha oppfylt alle straffbarhetsvilkårene. Det er ikke et vilkår for medvirkningsansvar at andre kan straffes, heller ikke at det kan bevises hvem hovedmannen er. Medvirkningsansvaret er med andre ord som hovedregel ikke aksessorisk.

I de fleste tilfelle er det likevel en *faktisk* sammenheng mellom en hovedmanns og en medvirkeres handlinger. Hvor omfattende medvirkningsansvaret blir, avhenger for eksempel av om lovbruddet, altså hovedhandlingen, er fullført eller ikke. I de tilfelle hvor medvirkningshandlingen er fullført, kan medvirkeren etter gjeldende rett bare straffes for *medvirkning til forsøk* hvis hovedmannen ikke har fullført lovbruddet. *Forsøk på medvirkning* vil det derimot være hvor man medvirker mens hovedmannen ennå ikke har krysset grensen for straffbart forsøk. Et eksempel kan være der man skaffer en innbruddstyv nødvendige opplysninger, men vedkommende gir opp planen før noe straffbart er gjort. Det er altså hovedsakelig to typer forsøk i forhold til medvirkningshandling, nemlig medvirkning til forsøk og forsøk på medvirkning.

Medvirkning ellers foreligger altså der hovedmannen har fullført den straffbare handlingen, og medvirkeren ved sin handling har krysset grensen for hva som anses som medvirkning til hovedhandlingen, altså en fullført medvirkningshandling.

2.1 Straffebud med medvirkningstillegg.

Ved de fleste alvorlige forbrytelser er medvirkning uttrykkelig nevnt i teksten. Straffebudet rammer da i tillegg til den som går inn under den prinsipale gjerningsbeskrivelse, den som på en eller annen måte har medvirket. Medvirkning står her som et eget alternativ ved siden av hovedhandlingen. Det kreves således ikke at medvirkerens bistand dekkes av hele gjerningsbeskrivelsen i straffebudet.

Et medvirkningstillegg kan komme til uttrykk på flere ulike måter. I de tilfelle der uttrykket ”medvirkning” eller varianter av uttrykket er benyttet, er det klart at alle former for medvirkning rammes. Enkelte steder er uttrykk som ”tilskynde” eller ”forlede” brukt, i disse tilfellene er hensikten at bare psykisk medvirkning skal rammes. Skillet mellom ”forledelse” og ”tilskyndelse” skisseres under punkt 3.5.

2.2 Straffebud uten medvirkningstillegg.

I en del straffebud er uttrykket ”medvirkning” eller varianter av dette uttrykket ikke nevnt i teksten. Det kreves lovhjemmel for å kunne straffe, slik at en logisk slutning ville være at medvirkning i slike tilfelle ikke er straffbart. Slik er det ikke. I slike tilfelle må medvirker ha overtrådt alle elementer i gjerningsbeskrivelsen, deretter må det foretas en fortolkning av straffebudet for å se om medvirkning etter vanlig språkbruk bør rammes. Dette slås fast i dom inntatt i Rt.1936/612, hvor det av Høyesterett konkluderes:

”Hvis derfor lovbudets egen beskrivelse av gjerningsinnholdet er så generelt formet, at loven etter naturlig tolking omfatter handlingen også når denne språklig ville betegnes som medvirkning, så blir vedkommende å straffe etter bestemmelsen, selv om medvirkning ikke er nevnt i lovbudet, med mindre det måtte foreligge særlige grunner til å tillegge straffebudet en snevrere ramme.”

Tolkningsprinsippet er benyttet i en rekke avgjørelser senere, blant annet i Lillehammer-kjennelsen, Rt. 1974/382.

I enkelte tilfelle er loven så generell at den, ved siden av hovedhandlingen, også rammer en eller flere medvirkningshandlinger. Et eksempel på et slikt uttrykk er ”forvolde”, slik som brukt i blant annet straffeloven § 239; straff for den som ”uaktsomt(...)forvolder en annens død”. Teori og praksis er enige om at medvirkning rammes her.

I andre tilfelle er gjerningsbeskrivelsen så snever at det er tvilsomt at en medvirker vil kunne rammes. Et eksempel er promillebestemmelsen i vegtrafikkloven § 31, jfr. § 22 (1). Denne bestemmelsen retter seg etter ordlyden mot den som fører (eller forsøker å føre) motorvogn i påvirket tilstand. Den som overtaler en påvirket person til å kjøre seg hjem, har ikke ført motorvognen, og kan dermed ikke straffes for promillekjøring. Straffebudet har ikke et medvirkningstillegg, så passasjerer kan heller ikke straffes for medvirkning til promillekjøring⁴.

2.3 Krav til årsakssammenheng?

Det har vært mye uenighet om det kan oppstilles et krav til årsakssammenheng mellom medvirkningen og resultatet av hovedhandlingen. En grunn til dette kan nok være at begrepet årsakssammenheng har blitt definert på noe forskjellige måter. Man må her skille mellom et krav om at medvirkningen har vært en nødvendig betingelse for resultatet, og et krav om medvirkende årsaksforhold.

I det første tilfellet blir spørsmålet; hvis en tenker medvirkningshandlingen bort, ville da resultatet ha inntruffet?

---

⁴ Forholdet kan imidlertid rammes av vegtrafikkloven § 17 (2), såkalt *overlatelsesmedvirkning*.

I avgjørelser inntatt i Rt.1982/1315 og Rt.1989/1004 har Høyesterett slått fast at det ikke er et krav for å kunne straffe for medvirkning at medvirkningen har vært nødvendig for resultatet⁵.

I det annet tilfelle blir spørsmålet; må medvirkningshandlingen ha hatt en funksjon som har bidratt til at hovedhandlingen ble utført?

Av Høyesteretts praksis ser man at det vurderes og blir tatt stilling til om medvirkningen har hatt en funksjon i forhold til hovedhandlingen. I forbindelse med en anke sa Høyesteretts kjæremålsutvalg, i Rt.1907/333, seg enige med riksadvokatens syn, at ”Medvirkning af nævnte Art er først forhaanden, naar man ved Ord eller Handling *bidrager* til, at den strafbare Handling *tilbliver*...”

Dette har blitt tolket slik at det må foreligge en eller annen forbindelse mellom medvirkningen og hovedhandlingen.

Kravet til årsakssammenheng når det gjelder psykisk medvirkning innebærer således at hovedmannens motivasjonsbasis er blitt styrket som følge av medvirkningshandlingen, mens når det gjelder fysisk medvirkning at medvirkningshandlingen inngår i den faktiske forutsetningsbasen for lovbruddet. Jeg vil komme nærmere inn på kravet til psykisk årsakssammenheng⁶.

2.4 Fysisk og psykisk medvirkning.

Medvirkning kan defineres som bidrag til en straffbar handling, uten at en selv utfører selve handlingen. Bidraget kan være av fysisk eller psykisk art.

---

⁵ Se punkt 3.3.

⁶ Se punkt 3.3.

I forhold til medvirkning som selvstendig straffansvar er det ikke noe rettslig skille mellom fysisk og psykisk medvirkning. Er medvirkning konstatert spiller det altså ikke noen rolle for straffbarheten om medvirkningshandlingen karakteriseres som fysisk eller psykisk. Det er også ofte slik at en person ved å medvirke fysisk på en eller annen måte, dermed overskrider grensen for hva som ansees som psykisk medvirkning.

I og med at fysisk medvirkning stort sett forutsetter at det også foreligger psykisk medvirkning, må den nedre grensen for hva som skal regnes som medvirkning i praksis trekkes i forhold til handlinger der medvirkeren *ikke* har deltatt fysisk i utførelsen⁷.

3 Nærmere om psykisk medvirkning.

Psykisk medvirkning innebærer at bidraget til den straffbare handlingen er av psykisk art, og foreligger der man forsøker å påvirke hovedmannen i retning av lovbrudd ved hjelp av psykiske virkemidler. Et eksempel på psykisk medvirkning kan være at man overtaler en kamerat til å begå innbrudd. Men også det å støtte en kamerat som allerede er inne på tanken om dette, kan være psykisk medvirkning.

Psykisk medvirkning skiller seg fra fysisk medvirkning ved at medvirkers handling i slike tilfelle virker inn på hovedmannen selv. Den psykiske påvirkningen virker bare inn på hovedmannens motivasjonsbasis, og gir ham/henne en grunn, eventuelt en ytterligere grunn, til å utføre handlingen. Hovedmannen får derimot ikke et konkret middel som kan brukes i forberedelsen eller utførelsen av handlingen, slik som for eksempel et våpen.

---

⁷ Jfr. Eskeland, Strafferett s.199

3.1 Nonverbal påvirkning.

Psykisk medvirkning kan forekomme i form av nonverbal påvirkning. Vanlige fysiske handlinger kan motivere hovedmannen til å begå straffbare handlinger, slik som for eksempel å gi den tiltenkte hovedmannen en oppskriftsbok på hjemmebrenning i gave. Hovedmannen kan tenkes å oppfatte dette som en oppfordring til å starte en hjemmebrentproduksjon.

Et annet eksempel kan være det å skaffe hovedmannen et middel til lovbruddet. Selv om den fysiske handlingen, det å skaffe til veie middelet, ikke kvalifiserer til straffbar medvirkning, det blir for eksempel ikke benyttet, kan den ha virket motiverende på hovedmannen og påvirket ham/henne ytterligere i retning lovbruddet. Er dette tilfelle, kan psykisk medvirkning foreligge.

Bruk av tegn og vink er en annen form for psykisk medvirkning. Et eksempel på dette er Rt. 1947/368, der en nordmann ble dømt til døden for å ha skutt og drept en krigsfange etter tegn fra en tysk nestkommanderende i fangeleiren. Det går ikke frem av dommen om den tyske nestkommanderende måtte svare for norske domstoler. Hadde dette vært tilfelle, ville han antakelig ha risikert ansvar for psykisk medvirkning.

Kjennskap til den enkelte persons holdninger kan også motivere en potensiell hovedmann til å begå den straffbare handlingen. I slike tilfelle vil det imidlertid ikke foreligge noen form for aktivitet fra den påståtte medvirker. En forutsetning for medvirkning, både psykisk og fysisk, må være at det kan pekes på en konkret handling som medvirkeren kunne og burde ha latt være⁸.

---

⁸ Jfr. Husabø, s.130

3.2 Verbal påvirkning.

Psykisk medvirkning kan også foreligge i form av verbal påvirkning, enten skriftlig eller muntlig. Ofte vil selve innholdet i budskapet være det motiverende for hovedmannen, slik som tilfellet kan være der man forteller fetteren sin at han på bakgrunn av å være enearving kan tjene gode penger på å ta livet av tanten sin. Måten man formidler noe på kan også virke inn på hovedmannens oppfatning av budskapet. I det forannevnte eksempelet, vil budskapet antakelig kunne bli oppfattet noe annerledes hvis avlevert i en spøkefull tone, enn med en alvorlig mine.

En måte å motivere hovedmannen på er å uttrykke seg i positive vendinger. Et eksempel er der man fremhever fordelene man kan vinne ved å gjennomføre den straffbare handlingen, slik som arvegevinsten i eksempelet over. Andre eksempler kan være et løfte om belønning eller hjelp til å slippe unna når den straffbare handlingen er utført.

Hovedmannen kan også bli motivert til lovbrudd ved at den eventuelle medvirker uttrykker seg negativt. Slik negativ motivasjon kan for eksempel bestå i trusler om ulike uønskede konsekvenser som kan komme til å inntreffe hvis man ikke deltar i den straffbare handlingen, eller andre former for og grader av press. Også faktiske opplysninger, sanne eller usanne, kan ha en slik effekt. Hovedmannen blir for eksempel fortalt at en i gjengen har bedratt ham/henne, og bestemmer seg for å gjøre noe med det.

I de fleste tilfelle skjer den verbale påvirkningen ved direkte kommunikasjon mellom hovedmann og medvirker, men det kan tenkes tilfelle der hovedmannen blir påvirket og motiveres av ytringer med en mer generell adresse. Kan det påvises at ytringen virket inn på en konkret tilhørers motivasjonsbasis for den straffbare handlingen, vil *årsakskravet* for psykisk medvirkning være oppfylt⁹.

---

⁹ Her kan imidlertid graden av skyld fra medvirkers side og rettstridigheten ved påvirkningen mangle.

3.3 Psykisk årsakssammenheng.

Det stilles kun et krav om at medvirkers handling har hatt en funksjon i forhold til hovedhandlingen for å konstatere årsakssammenheng. At medvirkers handling har vært en nødvendig betingelse for at hovedmannen bestemmer seg for å utføre den straffbare handlingen, er således ikke et krav. Dette er slått fast i Rt. 1982/1315 og Rt. 1989/1004, henholdsvis Hasjseiler-kjennelsen I og Hasjseiler-dommen II.

Her dreide det seg i begge tilfellene om innførsel av hasj, fra henholdsvis Marokko og Danmark. De tiltalte medvirkerne var ikke klar over at formålet med turene var innførsel av hasj, og de deltok verken fysisk eller psykisk i å få hasjen om bord i båten. På hjemturen utførte de naturlige gjøremål og arbeidsoppgaver om bord, slik som å styre båten og lage mat, altså oppgaver som ikke i seg selv var nødvendige for at innførselen kunne gjennomføres.

Høyesteretts flertall la i begge avgjørelsene til grunn at dette var nok til å idømme ansvar for psykisk medvirkning til innførsel av hasj, når de var klar over at de andre hadde tatt hasj ombord i båten for å frakte den til Norge. I lagmannens rettsbelæring i tilknytning til den første av de to avgjørelser, uttales: ”(...) Det kreves ikke at deres medvirkning i og for seg var *nødvendig*¹⁰ for å få hasjisjen til Norge og det kreves heller ikke at de hadde noe spesielt ønske om å hjelpe de andre.” Høyesterett finner ingen feilaktig lovanvendelse i lagmannens rettsbelæring. Med henvisning til denne avgjørelsen trekker førstvoterende medvirkningsansvaret videre i Rt.1989/1004: ” Det er ikke noe vilkår at en medvirkning fra domfeltes side var *nødvendig*¹¹ for narkotikasmuglingen *eller*¹² at domfelte har medvirket psykisk”.

---

¹⁰ Min uthevelse.

¹¹ Min uthevelse.

¹² Min uthevelse.

Disse avgjørelsene er kritisert i juridisk teori¹³. Kritikken av dommene har imidlertid ikke vært rettet mot det som er slått fast om årsakskravet. Kritikken har hovedsaklig gått ut på at Høyesterett her har trukket medvirkningsansvaret for langt, og at prevensjonshensynet har veiet for tungt. Det kan se ut som at Høyesterett i senere avgjørelser har stilt strengere krav for at straffansvar for medvirkning skal inntre.

I dom inntatt i Rt. 2001/1671 var situasjonen at en bilfører ikke visste at passasjerer hadde tatt med seg narkotika i bilen. Da han etter hvert oppdaget dette, lot han både passasjer og narkotika bli med videre. Førstvoterende uttalte; ”Etter mitt syn kan det være tvilsomt om dette alene ville være tilstrekkelig til straffansvar for medvirkning, selv om et slikt standpunkt kan ha støtte i avgjørelsene i Rt.1982-1315 og Rt. 1989-1004.”

At medvirkningshandlingen må ha hatt en funksjon i forhold til hovedhandlingen innebærer ved psykisk medvirkning at medvirkeren må ha fremkalt eller styrket hovedmannens forsett. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttrykker det slik i Rt.1907/333;

” Alene ved at have ”billiget” den Medtiltaltes Optræden kan ikke Tiltalte No.1 siges at være overført strafbar Medvirkning. Dertil maa kræves, at han ved sit Forhold har forsætlig bidraget til, at den Medtiltalte optraadte som skeet. Han maa med saadan Følge have forledet eller tilskyndet den Medtiltalte til at udføre Forseelsen eller bestyrket ham deri.”

Det kan være vanskelig å slå fast om en psykisk påvirkning har hatt en funksjon i forhold til hovedmannens avgjørelse om å utføre den straffbare handlingen. Situasjoner og ikke minst mennesker er forskjellige. Hovedmannen selv er den eneste som kan vite hva som fikk ham/henne til å handle. Det kan også tenkes tilfelle der heller ikke hovedmannen vet hva som fikk ham/henne til å handle. En måte å ta stilling til om påvirkningen har hatt en slik funksjon, er å se på eventuelle endringer i hovedmannens atferd henholdsvis før og etter den påståtte medvirkningshandlingen, og deretter foreta en konkret vurdering. En

---

¹³Bl.a. Andenæs/Bratholm, Spesiell strafferett s. 319, Eskeland, Strafferett s. 200.

forutsetning for å konstatere psykisk medvirkning må være at hovedmannen faktisk oppfattet det medvirkeren sa, eller eventuelt gjorde, og forstod meningsinnholdet, i tillegg til at medvirkningshandlingen påvirket hovedmannen i retning den straffbare handlingen¹⁴.

3.4 Rettsstridskravet.

Det er enighet i teorien om at det må stilles opp visse objektive tilleggsvilkår i forhold til medvirkningshandlingen, oppsummert som et krav om rettsstrid. De mest sentrale momenter ved rettsstridsvurderingen vil være medvirkningshandlingens objektive karakter og faren den representerer¹⁵.

Utgangspunktet må være en objektiv vurdering av den påståtte medvirkerens handlemåte og omstendighetene rundt denne. Denne må så ses i lys av den kunnskapen eller mistanken han/hun hadde eller burde hatt om at handlemåten kunne komme til å ha en funksjon i forhold til hovedhandlingen, med utgangspunkt i grensen for den tillatte risiko. Kravet til rettsstrid er et forhold som ”betingelser Straffbarheden” etter straffeloven § 42. Dette innebærer at rettsstridsvurderingen må ta utgangspunkt i den påståtte medvirkerens egen oppfatning av risikoen for å bidra til en straffbar handling¹⁶.

3.4.1 Hensynet til ytringsfriheten.

Det vil i praksis være vanskelig å forutse hvilke ytringer som kan komme til å motivere i retning en straffbar handling. Man er stadig omgitt av inntrykk og impulser, både privat og gjennom offentlige kanaler, slik at medvirkningsansvaret må avgrenses til særlige tilfelle.

---

¹⁴ Jfr. Husabø, s. 125.

¹⁵ Jfr. Husabø, s. 143.

¹⁶ Jfr. Husabø, s. 99.

De mest sentrale elementer i en eventuell avgrensning vil være ytringens objektive karakter, og den faren den representerer. Men også andre hensyn og interesser kan trekke i retning av en avgrensning av medvirkningsansvaret. Ved rettsstridsvurderingen av en konkret ytring kan også hensynet til ytringsfriheten være et moment som bør være en del av denne vurderingen.

Ytringsfriheten står sterkt i norsk rett, og er vernet av både Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10. Hvor stor vekt ytringsfriheten skal tillegges i forhold til hensyn som trekker i retning av et eventuelt medvirkningsansvar, er imidlertid ikke alltid klart¹⁷.

3.5 Skillet mellom "forledelse" og "tilskyndelse".

"Forledelse" forutsetter at hovedmannen ikke har forsett om å utføre den straffbare handlingen forut for medvirkningshandlingen, men at medvirkningshandlingen *fremkaller* et slikt forsett. For å ta stilling til om en medvirkningshandling kan karakteriseres som "forledelse", kan man da ta utgangspunkt i hovedmannens forsett om å utføre den straffbare handlingen før og etter den påståtte medvirkningshandlingen. Har det skjedd en endring i hovedmannens forsett, og det er sannsynlig at den påståtte medvirkningshandlingen kan forklare denne kvalitative endring i forsettet, foreligger psykisk medvirkning i form av "forledelse". Medvirkeren gav hovedmannen en grunn til å endre forsett¹⁸.

"Tilskyndelse" innebærer at hovedmannen allerede har et klart forsett om å utføre den straffbare handlingen, slik at medvirkningshandlingen kun bidrar med en ytterligere grunn. "Tilskyndelse" foreligger også der hovedmannen ikke har bestemt seg for å utføre den straffbare handlingen, og medvirkers handling heller ikke overbeviser i den retning, men

---

¹⁷ Se nærmere punkt 3.6.8/3.6.9.

¹⁸ Jfr. Husabø, s. 133-134.

medvirkningshandlingen inngår i den positive motivasjonsbasisen til hovedmannen på gjerningstidspunktet. I et slikt tilfelle har jo medvirkers handlemåte bidratt til en ytterligere grunn. ”Tilskyndelse” innebærer altså en kvantitativ endring i hovedmannens forsett, det fremkalles ikke, men *styrkes* av medvirkers handlemåte¹⁹.

Straffeloven inneholder bestemmelser som kun rammer psykisk medvirkning i form av ”forledelse”, slik som for eksempel § 170; ”Med Bøder eller med Hefte eller Fængsel indtil 1 Aar straffes den, (...)som *forleder* en anden til saadan Anklage eller Anmeldelse.”

Mer vanlig er imidlertid at ”forledelse” og ”tilskyndelse” står sammen, og dette innebærer at all psykisk medvirkning rammes av en slik bestemmelse. Et eksempel er straffeloven § 218 og dens medvirkningstillegg; ”Paa samme Maade straffes den, som ved *Forledelse* eller *Tilskyndelse* medvirker til nogen oven omhandlet Handling”.

3.6 Ulike former for psykisk medvirkning.

3.6.1 Ordre.

Denne formen for psykisk medvirkning kan ofte ha karakter av ”forledelse”.

Hovedmannens overordnede, for eksempel i en kriminell organisasjon, gir en ordre om å utføre den straffbare handlingen, og hovedmannen må innordne seg etter ordregiverens vilje. Det er ofte knyttet negative konsekvenser til å ikke adlyde ordre, slik som å miste posisjonen i gjengen. I lys av dette er det sjelden tvilsomt at påvirkningen har virket motiverende på hovedmannen i de tilfelle der han velger å adlyde.

Et eksempel på at en ordre har vært avgjørende for at en straffbar handling ble utført, er dom inntatt i Rt. 1950/377. Tre konstabler i ordenspolitiet ble tvunget til å delta i

---

¹⁹ Jfr. Husabø, s. 134.

eksekusjonen av en nordmann, som var dømt til døden av en nazistisk særdomstol. Den første konstabelen som fikk beskjeden henvendte seg til ordregiveren og erklærte seg uvillig til å delta i eksekusjonen. Ordregiveren ble rasende. Han trakk våpenet sitt, og sa at konstabelen enten fikk delta eller bli skutt på stedet. Konstabelen valgte det første alternativet. De to andre konstablene var også uvillige til å delta, men valgte å ikke uttrykke dette da de hørte om ordregiverens reaksjon. Alle tre deltok i eksekusjonen, og ble for dette dømt etter straffeloven § 233.

Her hadde de tre tiltalte valget mellom å lystre ordren eller å selv bli skutt. Uten ordren hadde ikke de tre tiltalte skutt mot vedkommende. Det synes klart at en ordregiver som setter en person i en slik situasjon, kan straffes for psykisk medvirkning til den straffbare handlingen det er gitt ordre om å utføre.

3.6.2 Overordningsforhold.

Selv om det ikke foreligger en konkret ordre til en straffbar handling, kan det å være underordnet andre i seg selv føles som et press til å innordne seg. Det trenger ikke foreligge utsikter til negative konsekvenser. Hovedmannen har en oppfatning av at han/hun bør og kan tjene på å utføre den straffbare handlingen, og tar ikke sjansen på å si nei.

Et eksempel kan være der en sjef ber en ansatt om å kjøpe brennevin til hans/hennes mindreårige datter, siden den ansatte likevel skal på vinmonopolet i lunsjpausen. Kjøp av alkohol til mindreårige er belagt med straff, jfr. alkoholloven § 10-1, jfr. § 8-8. Det at sjefen ber om dette vil i seg selv kunne medføre et medvirkningsansvar. Men selve overordningsforholdet kan innebære at den ansatte, for ikke å komme på kant med sjefen, velger å gjøre som sjefen har bedt ham/henne om. Uten overordningsforholdet hadde det kanskje vært mer nærliggende for vedkommende å si nei til å utføre den straffbare handlingen.

Selv om det er den underordnede som tar initiativet til den straffbare handlingen, kan den overordnede samtykke, enten uttrykkelig eller stilltiende, påvirke ytterligere i retning lovbruddet.

3.6.3 Psykisk overlegenhet.

En potensiell medvirker kan påvirke hovedmannen ved å utnytte at han/hun er psykisk overlegen. Dette vil sjelden være et selvstendig grunnlag for å kunne straffes for psykisk medvirkning. Jeg velger likevel å ta det med i oppgaven, da psykisk overlegenhet kan være et moment som *vektlegges* ved avgjørelsen av om psykisk medvirkning foreligger.

En eldre person har kanskje sett og opplevd mer, og i egenskap av dette fremstår overfor den yngre som ”den som vet best”. Et eksempel på dette er forholdet mellom foreldre og barn.

I dom inntatt i Rt. 1950/184 var situasjonen at faren, under et slagsmål, spurte sin sønn om han var feig og ga ham sin kniv til å bruke i angrepet. Slagsmålet endte med at fornærmede ble knivstukket i halsen og døde av skadene. Faren ble dømt for forsettlig å ha medvirket til drapet, ved å ”hisse opp A (sønnen)²⁰, idet han spurte om han var feig og ga ham sin kniv til bruk ved angrepet, og D som følge av knivstikket avgikk ved døden.”

At faren rakte sin sønn kniven under slagsmålet ville antakelig i seg selv kvalifisere til fysisk medvirkning, idet sønnen brukte kniven til å påføre fornærmede det dødelige knivstikket. Det ser likevel ut til at Høyesterett også legger vekt på det psykiske ved farens atferd, nemlig selve tilskyndelsen ved å spørre sønnen om han var feig. Det kommer imidlertid ikke frem om Høyesterett har lagt noe vekt på at det dreide seg om et far-sønnforhold. Helt generelt kan det likevel tenkes at farens ord i en slik situasjon ville veie tyngre enn for eksempel ordene til en jevnaldrende kamerat.

---

²⁰ Min tilføyelse.

Også ved mindre aldersforskjell kan det se ut som at domstolene i visse tilfelle har tillagt den vekt. I en dom inntatt i Rt. 1958/652 stadfestet Høyesterett fengselsstraff for en 29 år gammel mann som hadde forledet en 22 år gammel jente til å forklare seg falskt for politiet om en kjøreulykke. Høyesterett la vekt på at tiltalte var en ”mann i moden alder (29 år)²¹ og burde ha alle forutsetninger for å forstå forbrytelsens alvorlige karakter”, mens jenta omtales som ”en ung pike på 22 år.”

Selv om ikke aldersforskjellen er betydelig, kan forskjell i erfaringer og opplevelser gi seg store utslag i en persons modenhet. Der noen er naive, godtroende og tillitsfulle, er andre kanskje skeptiske, reserverte og avventende. Det er ikke med dette sagt at personer i den første kategorien er mindre modne, og dermed psykisk underlegne. Men en potensiell påvirkner kan utnytte at det kanskje kan være enklere å få gjennomslag for sine forslag eller oppfordringer overfor disse.

Psykisk overlegenhet kan også være et resultat av forskjell i intelligensnivå. Et eksempel på dette er dom inntatt i Rt. 1959/343. En mann ble i lagmannsretten dømt til fengsel for blant annet å ha medvirket til at barnemoren forklarte seg falskt under forberedelser til en farskapssak. Han anket forgjeves til Høyesterett over straffeutmålingen. Høyesterett la blant annet vekt på at han ”tilskyndet barnas mor, som er åndssvak og med en IQ på omkring 52 og særlig lett lå under for hans påvirkning, til å avgi falsk forklaring i saken.”

Han ville antakelig blitt dømt for medvirkning til falsk forklaring uavhengig av barnemorens intelligens. Men det kan likevel tenkes at det er lettere å overtale en mindre intelligent person til en slik straffbar handling, enn en person på et normalt intelligensnivå. I dette tilfellet så Høyesterett dette som et skjerpene moment i straffeutmålingen.

---

²¹ Min tilføyelse.

Et annet eksempel på psykisk overlegenhet er der medvirkeren utnytter en persons svakheter, slik som økonomiske vanskeligheter eller avhengighet av narkotika, til å få personen til å utføre den straffbare handlingen.

I dom inntatt i Rt. 1993/330 var situasjonen at et ektepar hadde tent på en bil som ledd i et forsikringsbedrageri, etter sterk tilskyndelse fra en slektning. Påtenningen skjedde etter avtale med bilens eier i den hensikt at eieren skulle få utbetalt penger fra forsikringsselskapet. Ekteparet hadde tre barn og trang økonomi, og ble lovet 4000 kroner for å tenne på. Ekteparet ble dømt for medvirkning til forsikringsbedrageri, det samme ble slektningen som hadde tilskyndet påtenningen av bilen.

En medvirkers større personlige autoritet kan også spille en rolle for hovedmannens motivasjon til å utføre den straffbare handlingen. Dette kan synes å ha vært situasjonen i dommen inntatt i Rt. 1995/38, ”Greven-saken”. A og B var sammen om å tenne på en kirke. A utførte alt forarbeidet, brøt seg inn og helte bensin på gulvet og ut til der B ventet. B tente på kirken etter instruks fra A, fordi A ville gi ham æren for kirkebrannen. Ved straffeutmålingen for B ble det lagt en viss vekt på at han ble ”forledet” av A.

Her hadde riktignok A deltatt fysisk i forberedelsene, slik at et medvirkningsansvar forelå allerede på bakgrunn av dette. Hadde han ikke deltatt fysisk, kunne et spørsmål være om han hadde så stor personlig autoritet at han likevel kunne ha forledet B til å tenne på kirken.

I dom avsagt av Eidsivating lagmannsrett 26. januar 1982²², ble C dømt for forbrytelse mot straffeloven § 233 første og annet ledd, de såkalte ”Hadelandsdrapene”. Han var ikke til stede ved utførelsen av drapene, men hadde vært med på planleggingen av disse, sammen med hovedmennene A og B. Retten påpekte at C uten tvil var leder av gruppen, både på grunn av hans styrke i gruppens diskusjoner og hans militære utdannelse. B så på C som den eneste virkelige venn han hadde. A, som hadde angst og mangel på fast forankring,

---

²² LE-1981-199.

fikk med C en å se opp til. Retten uttaler at C, som leder av gruppen, hadde ”avgjørende innflytelse på hva de andre to skulle gjøre når det gjaldt forhold som vedrørte gruppen.”

3.6.4 Oppfordringer og forslag.

Oppfordringer til og forslag om å utføre straffbare handlinger kan være egnet til både å fremkalle og styrke hovedmannens forsett.

Eksempelet med den rike tanten kan brukes også her²³. I det ene tilfelle kan tenkes at fetteren beklager seg over dårlig råd og mye gjeld, og uttrykker at han ikke vet hva han skal gjøre. Å komme med forslaget om å drepe tanten vil da være det som eventuelt fremkaller fetterens forsett. Han hadde jo ikke denne tanken før forslaget ble presentert. Velger fetteren å følge opp forslaget og drepe tanten, kan forslaget karakteriseres som psykisk medvirkning, i form av ”forledelse”, til drapshandlingen.

I det annet tilfelle kan tenkes at fetteren, på bakgrunn av de samme problemer som nevnt ovenfor, uttrykker at han har vurdert å ta livet av tanten og få tilgang til arven, for å løse problemene sine. Her er forsettet allerede til stede. Forsettet kan da styrkes ved at medvirker kommer med forslag og oppfordringer, for eksempel til hvordan drapet best kan utføres eller når og hvor det bør skje.

Forutsetningen er her, som ellers, at påvirkningen inngikk i hovedmannens motivasjonsbasis for å utføre den straffbare handlingen.

Det kan tenkes tilfelle der fysiske handlinger kan innebære en oppfordring til andre om å utføre straffbare handlinger.

---

²³ Se punkt 3.2.

I dom inntatt i Rt. 1977/ 741 var situasjonen at en vernepliktig blant annet var dømt etter militær straffelov § 77 (3) i tidligere instans. Etter bestemmelsens ordlyd straffes den som ”forleder eller tilskynder en anden til at undlade eller overtræde sin Tjenestepligt.” I forbindelse med en demonstrasjon mot en avdelingsordre om uniformsplikt i spisesalen på visse ukedager, hadde tiltalte nektet å etterkomme ordre fra en overordnet, og hadde opptrådt provoserende. Herredsretten kom til at tiltaltes ”opptræden fra han ble tilsnakket av løytnant Jensen inneholdt en oppfordring til de andre om bare å fortsette” den ulovlige demonstrasjonen. Høyesterett uttaler at ” det fremgår av domsgrunnene at C ved denne anledning opptrådte provoserende overfor løytnant Jensen, men dette gir ikke tilstrekkelig grunnlag for å konstatere at hans oppførsel innebar en oppfordring til de andre om å fortsette med en demonstrasjon som var ulovlig.” På bakgrunn av manglende domsgrunner opphevet Høyesterett dommen på dette punkt.

Jeg tolker dette slik at Høyesterett kom til at den tiltaltes provoserende opptreden ikke var egnet til å styrke de andres forsett til å fortsette den ulovlige demonstrasjonen, slik denne kom frem av herredsrettens domsgrunner. Det kan likevel ikke utelukkes at det kan tenkes tilfelle der slik atferd virker på andre som en oppfordring til å utføre straffbare handlinger.

I visse tilfelle kan oppfordringer til straffbare handlinger bli rammet av selvstendige straffebud, de aller fleste dreier seg om offentlige oppfordringer. Her vil selve oppfordringen kunne være straffbar, uavhengig om noen enkelt person er blitt påvirket av den. Det er tilstrekkelig at oppfordringen er oppfattet av noen.

Et eksempel er straffeloven § 140, den såkalte ”oppviglerparagrafen”. Den er imidlertid lite brukt. En grunn til dette kan være at hvis oppfordringen blir fulgt opp, og handlingen det ble oppfordret til blir gjennomført, vil ”oppfordreren” antakelig i praksis bli straffet for medvirkning til handlingen, i stedet for etter straffeloven § 140.

Militær straffelov § 77 (3) kan for øvrig sees som en slags ”oppviglerparagraf”. Hvis oppfordringen fra den vernepliktige i eksempelet over hadde ført til at en av de andre

utførte en straffbar handling, ville den vernepliktige antakelig kunne straffes for medvirkning til denne handlingen, i stedet for etter § 77 (3).

3.6.5 Støtte og sympati.

Der hovedmannens forsett om å utføre en straffbar handling allerede er fremkalt, kan uttrykt støtte og sympati styrke dette forsettet. Støtten kan uttrykkes *før* hovedhandlingen. Igjen kan eksempelet med den rike tanten fungere som illustrasjon²⁴. Der fetteren er på vurderingsstadiet om han skal ta livet av sin tante, kan en medvirker styrke hans forsett om dette ved å komme med støtteerklæringer, slik som ” det synes jeg det er på tide at du gjør” eller ”den gamla er det ingen som kommer til å savne”. En følelse av godkjennelse og forståelse kan gjøre det mindre vanskelig for hovedmannen å velge å utføre den straffbare handlingen.

Uttrykk for støtte og sympati trenger ikke å ha gitt synlige utslag i hovedmannens atferd for å konstatere at den har hatt en funksjon. Har støtten virket inn på hovedmannens motivasjonsbasis, foreligger i prinsippet den nødvendige årsakssammenheng. Dette vil for eksempel være tilfelle der hovedmannens motforestillinger mot å utføre den straffbare handlingen er blitt redusert som følge av medvirkerens uttrykte støtte og sympati, slik som i eksempelet over.

Støtten kan også uttrykkes *under utførelsen* av hovedhandlingen. Et eksempel er der hovedmannen holder på med mishandlingen lenger enn han/hun ville gjort, fordi de andre uttrykker støtte i den retning. Et eksempel er en dom fra Oslo tingrett, den såkalte ”Bandidos-saken”²⁵. Her var seks personer tiltalt for medvirkning til frihetsberøvelse og legemsbeskadigelse av en person, G. En av disse, B, var ikke til stede i leiligheten der G ble holdt fanget. En telefonsamtale mellom B og A, som på dette tidspunktet satt vakt i

---

²⁴ Se punkt 3.6.4.

²⁵ TOSLO-2003-683.

leiligheten, var avgjørende for at B kunne straffes etter straffeloven § 229, jfr. § 232. I denne samtalen kom det frem at A mishandlet G, og B ytret støtte til mishandlingen og oppfordret A til å fortsette²⁶. Medvirkningshandlingen ga her synlige utslag i hovedmannens atferd.

Bare det å være tilstede under utførelsen av en straffbar handling kan av hovedmannen oppfattes som støtte. Om dette kan medføre et ansvar for psykisk medvirkning ser jeg nærmere på under punkt. 3.6.11.

3.6.6 Råd og opplysninger.

En vanlig form for psykisk medvirkning er råd og opplysninger som har betydning for gjennomføringen av den straffbare handlingen. Her vil den psykiske medvirkningen fungere som en ”tilskyndelse” til den straffbare handlingen. Råd og opplysninger kan forekomme i de fleste situasjoner, men vil ikke alltid utløse et medvirkningsansvar. Det må også her stilles et krav til årsakssammenheng.

Opplysninger kan rette seg mot hva hovedmannen kan oppnå ved å utføre den straffbare handlingen, slik som å fortelle en innbruddstyv hvor verdifull en frimerkesamling er. Opplysninger kan også være rettet mot selve handlingssituasjonen, slik som å opplyse om hvor i boligen frimerkesamlingen befinner seg, eller når det er lurest å slå til.

Et råd eller en opplysning kan i noen tilfelle være helt avgjørende for at den straffbare handlingen kan utføres. Det er for eksempel tilfelle der avgiveren sitter inne med de nødvendige kunnskaper som må til for at den straffbare handlingen skal lykkes, og de andre ikke har disse nødvendige kunnskaper. Men her, som for andre medvirkningshandlinger, er det ikke et krav at rådet eller opplysningen var en nødvendig betingelse for gjennomføringen av den straffbare handlingen. Det avgjørende vil være om rådet eller

---

²⁶ Telefonsamtalen er gjengitt i dommen s.8.

opplysningen virket inn på hovedmannens motivasjonsbasis for den straffbare handlingen, slik denne ble gjennomført.

Et råd kan rette seg mot hvordan hovedhandlingen bør utføres. Et eksempel kan være der medvirkeren råder hovedmannen til å ta med seg en slegge for å bryte gjennom det skuddsikre glasset i banken han planlegger å rane.

Rådet kan også rette seg mot hvordan hovedmannen best kan unngå å bli oppdaget. Et eksempel kan være der medvirkeren, som ledd i et forsøk på forsikringsbedrageri, råder hovedmannen til å dumpe bilen i en innsjø i stedet for å tenne på bilen, fordi det da er mindre sjanse for å bli oppdaget.

Om hovedmannen følger rådet fra medvirker kan ofte være synlig i måten hovedhandlingen blir utført på. Om hovedmannen i eksempelet over dumper bilen i en innsjø, er det jo tydelig at rådet fra medvirkeren har hatt en funksjon. Dette kan sammenlignes med ansvar for fysisk medvirkning der medvirker for eksempel skaffer til veie våpenet som så brukes i et ran.

Det kan også tenkes at det ikke kan konstateres i hovedmannens atferd om rådet fra medvirker er fulgt eller ikke. Et eksempel er der en hovedmann får et råd, tenker gjennom det, men ender med å forkaste det. Har rådgiveren her bidratt psykisk til utførelsen av den straffbare handlingen? Antakelig må svaret her være ja²⁷. Også et råd som ikke blir fulgt kan påvirke hovedmannen videre i retning den straffbare handlingen. Det at noen har vist nok interesse til å gi råd i en slik situasjon, kan av hovedmannen oppfattes som støtte, uavhengig av om rådet blir fulgt eller ikke. Hovedmannens motforestillinger mot å utføre den straffbare handlingen kan likevel reduseres som følge av rådgivningen. Selve eliminasjonsprosessen kan også ha bidratt til at hovedmannen får nye ideer om hvordan han/hun best kan gjennomføre den straffbare handlingen.

---

²⁷ I alle fall foreligger et *forsøk* på medvirkning.

Likeledes der rådet som er blitt fulgt viser seg å være et dårlig råd, for eksempel at sleggen ikke egnet seg til å bryte seg gjennom det skuddsikre glasset, slik at hovedmannen måtte bruke et annet middel til dette. Rådet kan likevel ha hatt en funksjon i forhold til den straffbare handlingen, ved å styrke hovedmannens forsett til å utføre ranet.

Her er det altså en forskjell mellom psykisk og fysisk medvirkning. Blir ikke ”middelet”, slik som et våpen, ved fysisk medvirkning benyttet i hovedhandlingen, foreligger ikke fysisk medvirkning²⁸. Ved psykisk medvirkning vil det ikke være av betydning for straffbarheten om ”middelet”, altså rådet, blir fulgt eller ikke, så lenge rådet har virket inn på hovedmannens motivasjonsbasis for å utføre den straffbare handlingen.

I visse tilfelle kan det å gi råd og opplysninger rammes av selvstendige straffebud. Disse straffebudene tar sikte på å fange opp de tilfelle der det ikke kan påvises at rådene eller opplysningene har påvirket noen i retning av den straffbare handlingen, eller der avgiveren ikke har hatt det tilstrekkelige forsettet om dette. Det er således ikke et krav om årsakssammenheng i disse tilfellene. Et eksempel er straffeloven § 160, som forbyr offentlig rettledning i bruk av sprengstoff eller gift for å utføre straffbare handlinger.

3.6.7 Kvasilegitimering.

Kvasilegitimering er en særegen form for psykisk medvirkning. Her vil situasjonen være at noen sørger for at en straffbar handling tilsynelatende er rettslig legitimert, for eksempel ved å fatte et ugyldig offentlig vedtak. Andre eksempler kan være en ugyldig lov, en ugyldig rettsavgjørelse eller en privatrettslig handel som går utover det personen har hjemmel til. Slik kvasilegitimering får sitt innhold ved den meningen andre legger i den ugyldige disposisjonen²⁹.

---

²⁸ Men psykisk medvirkning kan selvsagt likevel foreligge.

²⁹ Jfr. Husabø, s. 142.

Meningsinnholdet i en ugyldig disposisjon kan først og fremst virke inn på hovedmannens motivasjonsbasis for å utføre den straffbare handlingen der hovedmannen ikke er klar over manglene ved disposisjonen. I slike tilfelle kan ikke hovedmannen straffes for den ellers straffbare handlingen, men den som har utferdiget den ugyldige disposisjonen kan likevel straffes for medvirkning.

Også der hovedmannen er klar over manglene, kan den ugyldige disposisjonen ha virket inn på hans/hennes motivasjonsbasis for å utføre den straffbare handlingen, slik at den som har utferdiget den ugyldige disposisjonen kan rammes av et medvirkningsansvar.

3.6.8 Informasjon.

Retten til å motta og gi videre informasjon er vernet av EMK artikkel 10. Alminnelige rettsstridssynspunkter tilsier også at et medvirkningsansvar ikke kan ramme all form for formidling av informasjon. Informasjon som ikke innebærer en vesentlig økning i faren for å motivere til en straffbar handling, bør således ikke føre med seg et medvirkningsansvar.

Å gi videre *sann* informasjon vil i de aller fleste tilfelle ikke innebære en økning i faren for å motivere til en straffbar handling. Likevel kan sann informasjon i noen tilfelle bidra til at hovedmannen utfører den straffbare handlingen.

Et eksempel er der informanten forteller en kamerat at døren til TV- butikken stod delvis åpen da informanten gikk forbi der tidligere. Hvis kameraten senere samme kveld går inn i butikken og stjeler en TV, har informanten da medvirket psykisk til tyveriet? Innebærer informantens ytring kun denne sanne informasjonen, vil informanten antakelig ikke kunne straffes for psykisk medvirkning til kameratens straffbare handling. Informanten gjorde jo bare kameraten oppmerksom på sannheten, det foreligger ikke dermed noen tilskyndelse til kameraten om å stjele TV-en. Medvirkningsansvaret er således begrenset av hensyn til krav om rettsstrid og hensynet til ytringsfriheten.

Det kan tenkes tilfelle der en ytring ikke bare fremstår som informasjon, men samtidig inneholder en slags oppfordring. Med utgangspunkt i forrige eksempel, uttrykker informanten samtidig ”du har ikke TV, du burde jo rappe en nå som du har sjansen!” Informanten kommer her med en meningsytring som kan sammenlignes med tilskyndelse til den straffbare handlingen. Her vil det antakelig være mindre grunn til å begrense ansvaret for psykisk medvirkning.

Sann informasjon kan i enkelte tilfelle være innskrenket av selvstendige lovbud. Et eksempel er straffeloven § 160 om rettledning i bruk av sprengstoff eller gift. Retten til å gi videre sann informasjon er også begrenset gjennom bestemmelser om ulike typer taushetsplikt.

Falsk eller misvisende informasjon er ikke vernet av ytringsfriheten i samme grad. For eksempel er det i norsk rett lovbestemmelser som forbyr falsk markedsføring. Slik informasjon vil generelt innebære en større fare for å motivere til straffbare handlinger. Her trenger det jo ikke ligge noe sannhet til grunn for informasjonen, man står helt fritt i forhold til hva man vil uttrykke. Således kan man styre informasjonen i den retning man ser det best tjenlig for å oppnå det man ønsker.

Et eksempel er der ”informanten” forteller sin kamerat en løgn om at han ble banket opp av A på en fest forrige helg. Kameraten, som kjenner A, oppsøker ham og banker ham helseløs. Har ”informanten” regnet med at kameraten ville banke opp A som følge av løgningen, vil ”informanten” antakelig kunne straffes for psykisk medvirkning til kameratens straffbare handling.

3.6.9 Meningsytringer.

Retten til å ytre sin mening er kjernen av ytringsfriheten. Dette er slått fast i Grunnloven § 100 (3); ”Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilken som helst anden Gjenstand ere Enhver tilladte.” Det er imidlertid åpnet for innskrenkninger av denne retten i

bestemmelsens tredje ledd, annet punktum, og straffeloven har en del slike innskrenkninger. Et eksempel er forbudet mot ærekrenkelser i lovens § 247. Ytringer kan altså rammes av selvstendige straffebud, og på den måten i seg selv være rettsstridige. Motiverer ytringen også andre til utførelsen av en straffbar handling, kan et medvirkningsansvar være aktuelt.

Et spørsmål er om en konkret ytring som *ikke* rammes av et slikt straffebud, likevel kan være rettsstridig og dermed kvalifisere til ansvar for psykisk medvirkning til andres avgjørelse om å utføre en straffbar handling.

Ytringsfriheten står særlig sterkt der det dreier seg om meningsytringer om politiske og andre offentlige spørsmål. Straffebestemmelser på dette området må regnes for å trekke opp grensen mellom de rettsstridige og de rettmessige ytringer. Dette innebærer at ytringer av denne typen som ikke rammes av en bestemt straffebestemmelse, heller ikke fører til et ansvar for psykisk medvirkning hvis noen skulle velge å følge den opp med en straffbar handling.

Et eksempel er der man står frem i en offentlig kanal og gir uttrykk for at innvandrene stjeler jobbene fra ”oss gode nordmenn.” Rammes ikke denne ytringen av straffeloven § 135a, er det tvilsomt om den kan føre med seg et ansvar for psykisk medvirkning der noen velger å gå løs på en gruppe arbeidende innvandrere.

Straffeloven § 140 rammer den som offentlig oppfordrer til iverksettelsen av straffbare handlinger, og regnes for å trekke opp grensene for hvilke ytringer som i en slik situasjon er rettsstridige. Bestemmelsen er tolket slik at ytringen må sikte til artsbestemte eller konkrete straffbare handlinger, slik at helt generelle ytringer ikke rammes av denne bestemmelsen. Bestemmelsen retter seg videre mot ytringer som oppfordrer til *iverksettelsen* av en straffbar handling. Dette innebærer at ytringer i form av kritikk av

gjeldende lover og regler faller utenfor. Prinsippet om ytringsfriheten taler også for en slik forståelse av bestemmelsen³⁰.

I noen tilfelle kan man mene at det er etisk forsvarlig å bryte gjeldende regler, og gi uttrykk for dette. Straffeloven § 140 rammer også den som ”forherliger” en straffbar handling, men da må det altså rettes mot en artsbestemt eller konkret straffbar handling. Uttrykket ”forherliger” er forholdsvis vidt og uklart, slik at det likevel antakelig bør tolkes innskrenkende i lys av den allmenne erkjennelsen av prinsippet om ytringsfrihet³¹.

Å gi uttrykk for at man ikke har noe imot en straffbar handling er vanligvis ikke nok til kunne straffes for medvirkning³². Det bør være anledning til fritt å ha og å uttrykke sine meninger. Det er først der man samtidig direkte oppfordrer noen til å følge opp denne meningsyttringen med en straffbar handling, at et medvirkningsansvar kan være aktuelt.

Der spesielle lovregler ikke trekker opp grensen for om en meningsyttring er rettsstridig, må den konkrete meningsyttringen vurderes opp mot hva som regnes som vanlige og aksepterte former for samtale. Her kan det være vanskelig å trekke opp en grense mellom yttringer som bør anses rettmessige, og yttringer som bør anses rettsstridige, og således føre med seg et ansvar for psykisk medvirkning. Her kan et eksempel fra rettspraksis være til illustrasjon.

I dom inntatt i Rt. 1983/3 ble en 16 år gammel gutt dømt til syv års fengsel for overlagt drap på sin far. Høyesterett la i formildende retning vekt på at guttens hevntanker mot sin far ”synes å være blitt befestet gjennom påvirkning fra flere av hans eldre søsken. Spesielt var han under påvirkning fra sin eneste bror, som han hadde et nært forhold til.” Retten har ”i formildende retning sett hen til at tiltaltes uvilje mot faren synes å ha øket ved påvirkning fra tre av hans søsken, - ikke minst fra hans eldre bror. (...) Tiltaltes nevnte tre søsken hadde alle lagt faren for hat, og bebreidet ham at han hadde gjort det umulig for dem å være i barndomshjemmet slik at de måtte forlate det for senere ikke å ha kontakt

---

³⁰ Jfr. Husabø, s. 147.

³¹ Jfr. Husabø, s. 147.

³² Jfr. bl.a. Andenæs, Alminnelig strafferett s. 327.

med faren. Av vitneforklaringer de tre avla for lagmannsretten gikk det frem at de alle hadde lekt med tanken om å ta livet av faren. (...) Retten har den oppfatning at tre av tiltaltes søsken har bidratt med sitt til å befeste et hat til faren hos tiltalte eller til å videreutvikle slik følelse hos ham og til å skape en hevnrang hos ham.”

Her hadde altså alle de nevnte søsken hver for seg vært inne på tanken om å ta livet av faren, slik at påvirkningen av hverandre ikke *fremkalte* noe forsett hos noen av dem til å utføre drapet. Slik familieforholdene her var, kan det være naturlig å dele tanker og meninger med hverandre. Det kan likevel tenkes at guttens forsett ble *styrket* ved at hans eldre søsken ga uttrykk for sine meninger om faren. For at grensen for straffbar psykisk medvirkning skal krysses måtte søsknene imidlertid ha snakket om konkrete tanker og planer om å ta livet av faren. Det ble ikke regnet som nok at de hadde snakket rundt ulike måter de *kunne* ta livet av ham på. De var ved et tilfelle svært nær denne grensen:

”(…) tiltalte sammen med sin eldre bror og den nevnte svoger satt på en kafeteria i Lyngdal før drapet og snakket om et drap på tiltaltes far. De snakket alle tre om hvor lang fengselsstraff det kunne bli for et slikt drap og det ble sagt at tiltalte på grunn av sin unge alder vel var den som ville få minst straff.”

Legger man bare vekt på dette referatet, dreier samtalen seg bare om tanker rundt et mulig drap og de eventuelle konsekvenser av dette, og er ikke direkte rettet mot en konkret straffbar handling. Samtalen i seg selv var ikke nødvendigvis rettsstridig. Men det går videre frem at den eldre broren også ga tiltalte sin avsagde hagle, og lærte ham å lage prosjektiler til denne. Hadde det vært slik at tiltalte hadde brukt denne haglen til å ta livet av faren, kunne broren antakelig straffes for *fysisk* medvirkning, men tiltalte brukte sin egen hagle til drapet.

Broren ble først siktet for psykisk medvirkning til drapet på faren, men på grunn av manglende bevis måtte siktelsen mot ham frafalles. Ser man samtalen på kafeteriaen i sammenheng med at storebroren ga tiltalte sin hagle, kan det etter mitt syn tyde på en

forholdsvis direkte påvirkning fra storebrorens side til å iverksette den straffbare handlingen. Hadde storebroren regnet med at tiltalte ville komme til å ta livet av faren som følge av påvirkningen, kunne han antakelig blitt straffet for psykisk medvirkning.

3.6.10 Profesjonell rådgivning.

Samfunnet har blitt mer spesialisert, og det er blitt større og bredere behov for informasjon og rådgivning i yrkeslivet. I slike tilfelle vil et ansvar for psykisk medvirkning kunne være særlig aktuelt. Rettsstridsvurderingen vil her dreie seg om det såkalte *profesjonsansvaret*, og spørsmålet om den aktuelle yrkesutøveren har handlet forsvarlig. Ved å ta utgangspunkt i de krav og forventninger man kan stille til den aktuelle yrkesutøvelsen, og se på de interne regler og praksis, kan man trekke opp linjene for det strafferettslige profesjonsansvaret. Straffansvar kan være aktuelt både der den uforsvarlige handlemåten i seg selv er gjort straffbar, og som medvirkning til andres straffbare handlinger. Domstolene har ansvaret for å fastsette hvor grensen for forsvarlig yrkesutøvelse bør gå³³.

Et eksempel er rådgivning i *helsesektoren*. Rådgivning rundt ulike medikamenters virkninger, kan gi en potensiell hovedmann den informasjon han/hun trenger for å skade eller drepe andre. For eksempel er det straffbart for en apoteker å ”utforme, gi og på annen måte formidle informasjon om legemidler som kan bidra til misbruk, feilbruk eller overforbruk”, jfr. apotekloven § 6-5, annet punktum. Hvilken informasjon som kan bidra på denne måten, må vurderes opp mot hva som må regnes som forsvarlig, jfr. lovens § 1-1. Der apotekeren gir råd og informasjon utover det som må regnes som forsvarlig, og hovedmannen således motiveres til å utføre en straffbar handling, kan altså apotekeren pådra seg et ansvar for psykisk medvirkning.

Også *juridisk* rådgivning kan i visse tilfelle motivere til straffbare handlinger. Å gi opplysninger om gjeldende rett er en sentral oppgave for jurister. Velger en potensiell

---

³³ Jfr. Husabø, s. 150

hovedmann å bruke disse opplysningene til å utføre straffbare handlinger, vil et medvirkningsansvar ikke være aktuelt. Opplysninger som er feil eller klart misvisende kan imidlertid særlig lett føre til at andre utfører straffbare handlinger. En jurist som *forsettlig* gir slike opplysninger, vil kunne straffes for psykisk medvirkning til den aktuelle straffbare handlingen. Men det kan tenkes tilfelle der feilaktige opplysninger er gitt i god tro, og i slike tilfelle er det ikke like klart at juristen bør rammes av et medvirkningsansvar.

Et eksempel er der en advokat får en forespørsel av A om tidspunkt på start av elgjakt, og advokaten svarer at dette er 1.oktober hvert år. A innleder jakten, og blir 3.oktober tatt for ulovlig jakt, idet det viser seg at lovlig elgjakt først kan påstartes 5.oktober. Dette kan minne om kvasilegitimering, fordi A baserer seg på at advokaten vet hva som er gjeldende rett, og handler ut i fra dette. Advokatens feilaktige opplysning har således hatt en funksjon i forhold til As motivasjonsbasis for den ulovlige jakten.

Her foreligger for så vidt rettsvillfarelse på advokatens side. Rettsvillfarelse kan i visse tilfelle føre til frifinnelse, nærmere bestemt der den er unnskyldelig. Det skal likevel mye til for at en som driver med yrkesmessig virksomhet, skal bli frifunnet på grunn av manglende kjennskap til de regler som gjelder for virksomheten. Rettsvillfarelsen i eksemplet over ville neppe ansees som unnskyldelig. Advokaten kan således straffes for psykisk medvirkning til den straffbare handlingen, på bakgrunn av den feilaktige informasjonen.

Videre innebærer ikke forsettskravet at advokaten visste at handlingen var straffbar. Det er nok at han/hun hadde forsett om det *faktum* som oppfyller gjerningsbeskrivelsen i straffebudet. Bakgrunnen er at det må stilles særlige krav til rettslig innsikt for en advokat.

Prevensjonshensyn taler således for at et medvirkningsansvar for en juridisk rådgiver bør strekke seg forholdsvis vidt.

På den annen side er det å spre rettslig informasjon viktig i et samfunn med et forholdsvis komplisert rettssystem, der feilaktige opplysninger kan forekomme. Det bør således være rom for såkalt tillatt risiko, slik at terskelen for et eventuelt straffbart medvirkningsansvar ikke bør settes *for* lavt.

Et medvirkningsansvar vil være mer nærliggende der en advokat, i tillegg til å bidra med informasjon, gir sin klient råd om hvordan han/hun skal innrette seg. Slik kan det for eksempel være ved skatteplanlegging. En jurist kan ha rett og plikt til å gi råd i en slik prosess, men kan pådra seg et strafferettslig medvirkningsansvar der klienten blir gitt og bruker for ”smarte” skatteråd.

Enda mer vidtgående kan et medvirkningsansvar bli der advokaten tar del i utformingen av for eksempel et dokument eller en avtale. I slike tilfelle får advokaten en mer selvstendig rolle i forhold til de foreliggende faktiske forhold. Her er må advokaten holde seg til sannheten for å unngå et eventuelt medvirkningsansvar. For eksempel vil det kunne medføre et medvirkningsansvar for en advokat som bistår transaksjoner som klart er pro forma.

3.6.11 Passivitet.

Språklig sett gir uttrykket medvirkning først og fremst assosiasjoner til aktive handlinger. I det videre vil jeg redegjøre for hva som skal til for at passivitet kan medføre et ansvar for psykisk medvirkning.

Både i rettspraksis og i store deler av juridisk teori er det slått fast at vilkårene for psykisk medvirkning også må gjelde der den påståtte medvirkningshandlingen består i å forholde seg passiv. Et eksempel fra rettspraksis er kjennelse inntatt i Rt. 1957/476, der mannen forholdt seg passiv i forhold til konas hjemmebrenning. Høyesterett opphevet domfellelsen for medvirkning til konas hjemmebrenning på bakgrunn av at lagmannsrettens domsgrunner ikke ga ”tilstrekkelig holdepunkt for å fastslå at tiltalte har bestyrket hustruen

i hennes straffbare forsett på en slik måte at det foreligger *psykisk medvirkning*³⁴ i lovens forstand.”

3.6.11.1 Blot tilstedeværelse.

Det kan tenkes at tilstedeværelsen er en ren tilfeldighet, for eksempel der man på vei hjem fra byen blir stående å se på en slåsskamp. Det generelle utgangspunkt er at dette ikke er nok til å pådra seg et ansvar for psykisk medvirkning. Andenæs uttrykker det slik: ”Det er ikke tilstrekkelig at en person i ord eller handling gir uttrykk for at han ikke har noe imot at handlingen blir foretatt. Å være en interessert tilskuer er ikke medvirkning. Det kreves i alminnelighet en positiv tilskyndelse”³⁵.

En tilfeldig forbipasserende vil normalt ikke ha slik innvirkning på hovedmannen at han/hun får en ytterligere grunn til å utføre den straffbare handlingen. Men det kan være vanskelig å trekke grensen mellom tilfeldig tilstedeværelse og psykisk medvirkningsansvar. Man må se på den enkeltes tilstedeværelse og avgjøre om denne tilstedeværelsen konkret har gitt hovedmannen en positiv tilskyndelse til å utføre den straffbare handlingen.

Et eksempel til illustrasjon er en dom fra Agder lagmannsrett 15.august 2003³⁶, hvor en person var tiltalt for medvirkning til vold mot en kvinne. Tiltalte lette etter en person i en leilighet, men det viste seg at vedkommende ikke var der. Det var flere andre til stede i leiligheten, og disse banket opp en kvinne som også befant seg der. Spørsmålet var om den tiltaltes tilstedeværelse kvalifiserte som psykisk medvirkning til vold mot kvinnen. Det ble ikke funnet bevist at tiltaltes tilstedeværelse i leiligheten var av en slik art at den i seg selv ga en oppfordring til bruk av vold og trusler mot kvinnen, og tiltalte ble frifunnet. Tiltaltes tilstedeværelse ble altså ikke ansett å ha vært av en slik art at hovedmennene ble gitt nok en grunn til å banke opp kvinnen.

---

³⁴ Min uthevelse.

³⁵ Jfr. Andenæs, Alminnelig strafferett s. 327.

³⁶ LA-2003-774.

Det kan også tenkes at tilstedeværelsen ikke er av samme tilfældighetsgrad. Man har en forbindelse med hovedmannen som gjør at tilstedeværelsen ikke er tilfeldig, men det foreligger ikke noe avtale om utførelse av en straffbar handling. Denne problemstillingen har vært oppe i domstolene ved flere anledninger.

I kjennelse inntatt i Rt. 1907/333 var to kamerater tiltalt for å ha forstyrret den offentlige freden. Det var bare den yngste av guttene som direkte hadde forårsaket bråket, den eldre var bare med ham. Sistnevnte ble dømt for medvirkning til rolighetsforstyrrelsene i tidligere instans, men Høyesterett opphevet domfellelsen. Høyesterett uttalte at det ikke var nok til straffbar medvirkning å ha ”billiget” den andre sin handlemåte. Selv om gutten kjente hovedmannen og var til stede under utførelsen av den straffbare handlingen, var ikke dette tilstrekkelig til å idømme straff for psykisk medvirkning.

Et annet eksempel er kjennelse inntatt i Rt. 1957/476. Ektemannen hadde vært vitne til at kona holdt på med hjemmebrenning og salg av dette. Han ble dømt for medvirkning i herredsretten, men Høyesterett opphevet dommen, og uttalte:

” Når herredsretten har funnet at tiltalte har gjort seg skyldig i straffbar medvirkning, er det - så vidt jeg kan se - i første rekke fordi hustruens virksomhet med hans vitende har pågått i lang tid (fra 2.februar 1956 til 7. desember 1956), fordi han - på grunn av sine tidligere domfellelser - hadde en særlig oppfordring til å søke virksomheten stanset, fordi han har drukket av det brennevin hun fremstilte og fordi han har nytt godt av de inntekter hun skaffet seg ved salg av produktene. Jeg kan imidlertid ikke se at disse momenter - verken hver for seg eller samlet - gir tilstrekkelig holdepunkt for å fastslå at tiltalte har bestyrket hustruen i hennes straffbare forsett på en slik måte at det foreligger psykisk medvirkning i lovens forstand (jfr. Rt-1907-333 og 1926-581)”.

I dom avsagt i Borgarting lagmannsrett 3. februar 2003³⁷, var A tiltalt for medvirkning til vold mot offentlig tjenestemann, jfr. straffeloven § 127. Han hadde vært passasjer i en bil, hvor føreren av denne gjentatte ganger kjørte mot en politibil. Lagmannsretten uttalte: ”Lagmannsretten legger etter tingrettens saksbeskrivelse til grunn at A har vært passasjer, og det foreligger ikke opplysninger som tilsier at han i ord eller gjerning positivt har tilskyndet voldsutøvelsen mot politiet. At han har hatt mulighet til å forlate bilen underveis, kan tilsi at han ikke har hatt noe i mot kjøringen. Men i tilslutning til Andenæs³⁸ kan dette ikke i seg selv tilsi strafferettslig medvirkning etter straffeloven.”

Disse avgjørelsene viser at også der man har en relasjon til hovedmannen, er et av vilkårene for å kunne straffes for psykisk medvirkning at tilstedeværelsen positivt har tilskyndet hovedmannen i utførelsen av den straffbare handlingen.

Andenæs avviser i sin doktoravhandling³⁹ at psykisk årsakssammenheng *alltid* må foreligge for å kunne straffe passivitet som medvirkning. Det avgjørende må være at hovedmannen ser medvirkerens passivitet som et uttrykk for at han/hun ikke har noe imot handlingen og at medvirkeren forstår dette, såkalt ”konkludent passivitet”.

Det forutsettes imidlertid at medvirkeren hadde en ”særlig plikt til å hindre den straffbare handling”⁴⁰. Dette er fulgt opp i rettspraksis: I Rt.1992/785 la Høyesterett vekt på at det ”forelå *en situasjon*”⁴¹ hvor A måtte ha plikt til å gripe inn.” Det kan altså tenkes spesielle konkrete situasjoner der man har en handlingsplikt.

---

³⁷ LB-2002-4094.

³⁸ Jfr. sitat under punkt 3.6.12.1.

³⁹ Andenæs, Straffbar unnlatelse, et bidrag til strafferettsdogmatikken.

⁴⁰ Jfr. Andenæs, Straffbar unnlatelse s. 434.

⁴¹ Min uthevelse.

3.6.11.2 Situasjoner der det kreves at medvirkeren protesterer eller griper inn.

I utgangspunktet foreligger ingen alminnelig plikt til å protestere eller gripe inn overfor hovedmannens utførelse av en straffbar handling for å unngå et ansvar for medvirkning. En plikt til å reagere er imidlertid i visse tilfelle fastsatt i lov. Et eksempel er straffeloven § 139, som fastsetter en plikt til å forsøke å avverge grove forbrytelser som man vet er i gjære.

Ellers må man i et hvert konkret tilfelle vurdere om særlige grunner tilsier at en har en plikt til å fjerne seg fra gjerningsstedet, protestere eller gripe inn.

Det er i en rekke rettsavgjørelser kommet til at ekteskap med hovedmannen ikke tilsier at det foreligger en slik særlig plikt. Et eksempel på dette er Rt. 1957/476, referert under punkt 3.6.11.1, der det uttales at ”noe rettslig plikt til å hindre virksomheten hadde han (ektemannen)⁴² ikke.”

I dom inntatt i Rt. 2005/934 var situasjonen at As ektefelle hadde oppbevart narkotika i deres felles bolig i et visst tidsrom. Da As ektefelle ante at politiet var på spor av virksomheten, bestemte han seg for å flytte narkotikaen. A hjalp ham med dette. Lagmannsretten konstaterte på bakgrunn av dette at A hadde medvirket til oppbevaring av narkotikaen denne dagen. De kom også til at hun hadde medvirket til oppbevaring en tid forut for flyttingen. Hun anket til Høyesterett, som uttalte:

”Spørsmålet er så om A medvirket *før*⁴³ 15.november (dagen for flyttingen)⁴⁴.

Lagmannsretten har lagt til grunn at hun var klar over at ektefellen oppbevarte store kvanta

---

⁴² Min tilføyelse.

⁴³ Min uthevelse.

narkotika i huset og at hun dermed har stilt huset til disposisjon, uten at det fremgår helt klart om retten ser dette som tilstrekkelig for å konstatere psykisk medvirkning. Noen slik medvirkning foreligger åpenbart ikke. Normalt krever psykisk medvirkning en positiv tilskyndelse, det er ikke nok at en person i ord eller handling gir uttrykk for ikke å ha noe imot at en handling blir foretatt. (...) Ektefellen trengte ikke hennes tillatelse for å oppbevare narkotika i egen bolig.”

En forutgående farefremkallende handling kan medføre en plikt til å protestere eller gripe inn. Her vil imidlertid situasjonen normalt ikke være at hovedmannen tolker medvirkers passivitet som et samtykke til den straffbare handlingen, men at den farefremkallende handlingen *i seg selv* utløser en handlingsplikt.

Et eksempel er dom inntatt i Rt. 1995/355. A og B var enige om å rane forretningen til C. Da C satte seg til motverge, ble han drept med flere knivstikk av B. A var ikke klar over at B hadde tatt med seg en kniv. A ble dømt for medvirkning til drapet. Lagmannsretten la vekt på at ” A så kniven i Bs hånd før det dødelige stikk falt og var klar over at B kunne komme til å bruke den, uten at han av den grunn forsøkte å avbryte ranet og det videre hendelsesforløp.” Anken til Høyesterett gjaldt straffeutmåling, og det ble bygget på det saksforhold lagmannsretten hadde lagt til grunn.

Her var det antakelig ikke nok tid for B til å tolke As passivitet som et samtykke til drapet. Det oppstod imidlertid en handlingsplikt for A da han så at B trakk kniven og skjønnte at han kom til å bruke den.

Overordningsforhold kan også tilsi en slik særlig handlingsplikt. I visse tilfelle er denneplikten fastsatt i lov. Et eksempel er straffeloven § 125, som rammer en offentlig tjenestemann som ”vidende” lar en underordnet utføre straffbare handlinger i tjenesten. Forholder den overordnede seg her passiv, kan han/hun straffes etter samme straffebud som den underordnede har overtrådt.

---

⁴⁴ Min tilføyelse.

Spørsmålet er om overordningsforholdet *i seg selv* kan utløse en handlingsplikt der en underordnet utfører straffbare handlinger i tjeneste. Andenæs stiller som nevnt opp et krav om konkludent passivitet⁴⁵. Dette innebærer at overordningsforholdet *i seg selv* ikke er tilstrekkelig. Det må i tillegg kreves at ”den underordnede ser den overordnedes passivitet som et uttrykk for at han ikke har noe mot handlingen og at den overordnede forstår dette”⁴⁶.

Slik jeg forstår det må det da være en forutsetning at den underordnede vet at den overordnede er klar over situasjonen. Ellers vil jo ikke den underordnede forvente at den overordnede protesterer eller griper inn. På en annen side kan det tenkes at en overordnet er klar over hva den underordnede holder på med, men den underordnede vet ikke at han/hun er klar over dette. Det vil her ikke være naturlig å kalle den overordnedes passivitet som et konkludent samtykke. Det ville imidlertid neppe være rimelig med en annen løsning i et slikt tilfelle. Den overordnedes ansvar bør være basert på hva han/hun vet, ikke på hva den underordnede tror den overordnede vet⁴⁷.

Andre forhold som kan tilsi en særlig plikt til å protestere eller gripe inn er der man har ansvar for fast eiendom eller løsøre, og hovedmannen bruker den aktuelle tingen i utførelsen av en straffbar handling.

Et eksempel er dom inntatt i Rt. 1992/810. Situasjonen var at en bileier overlot kjøringen til en kamerat. Begge var beruset. Etter en stund begynte kameraten å kappkjøre med en annen bil, og de kjørte utfor veien. En av passasjerene i bilen omkom. Høyesterett tok ikke standpunkt til om bileieren allerede ved å overlate bilkjøringen til kameraten hadde medvirket til uaktsomt drap. Men de uttalte at bileieren ”ble med i bilen og (...) hadde

---

⁴⁵ Jfr. Andenæs, Alminnelig strafferett s. 148.

⁴⁶ Jfr. Andenæs, Straffbar unnlatelse s. 308.

⁴⁷ Jfr. Husabø, s. 192.

derfor mulighet til å gripe inn mot den hasardiøse kjøringen til A, men ved sin passivitet må han (bileieren)⁴⁸ tvert imot sies å ha akseptert denne kjøringen.”

En grunn til dette er at passiviteten i slike tilfelle kan tolkes som et samtykke. Bileieren lar jo hovedmannen benytte noe han/hun har disposisjonsrett over. Et slikt samtykke kan motivere hovedmannen ytterligere i retning av å utføre den straffbare handlingen. Dommen kan også sees som et eksempel på at man som bileier har et ansvar der hovedmannen bruker bilen i utførelsen av en straffbar handling.

Dommen kan videre sees som et uttrykk for at medvirkeren må ha hatt en *mulighet* til å frata hovedmannen en grunn til å utføre den straffbare handlingen.

Avgjørelsen inntatt i Rt. 2005/83, peker i denne retning. Der var situasjonen at A og B var sammen om å rane en gammel dame. Under ranet drepte A damen, mens B var i et annet rom. Høyesterett uttalte ved straffeutmålingsspørsmålet at B ikke kunne påføres ansvar for drapshandlingen, på bakgrunn av at han ikke var ”til stede da A rettet de dødelige økshuggene mot fornærmede, og hun var allerede døende da han kom inn i soverommet der drapet ble begått. Det følger av dette at han ikke hadde *mulighet*⁴⁹ for å gripe inn slik at hennes liv kunne ha vært reddet.” Hadde A hatt en slik mulighet kunne han antakelig dømmes for psykisk medvirkning til drapet, da han hadde vært med på å skaffe øksen, og ”kunne innse muligheten av at ranet medførte fornærmedes død, (...)”.

Selv om man som utgangspunkt altså ikke har en handlingsplikt, kan en protest eller inngripen fra en potensiell medvirker føre til frifinnelse i enkelte tilfelle. Dette går frem av avgjørelse inntatt i Rt. 1982/1315, referert under punkt 3.3, hvor det uttales: ”Lest i sammenheng og etter rettsbelæringens oppbygging forstår jeg det protokollerte slik at det kan være situasjoner hvor en person ved å ta klart avstand fra det straffbare forehavende

---

⁴⁸ Min tilføyelse.

⁴⁹ Min uthevelse.

kan fri seg fra et medvirkningsansvar som ellers ville foreligget. Etter min mening er heller ikke dette uttrykk for noen feilaktig lovanvendelse.”

Et eksempel er en byrettsdom inntatt i Rt. 1956/789⁵⁰. Fire ungdommer ble her dømt for å ha kastet en hjemmelaget bombe (”kruttkjerring”) mot den sovjetiske ambassaden. Handlingen var ikke politisk motivert. To av de tiltalte, som kun hadde fulgt med de to andre, ble av byretten dømt for medvirkning. Byretten uttalte; ” (...) dog spiller en rolle for dem som er opphavsmenn til det straffbare foretagende, at de får følge av de andre som kan gjøre tjeneste som publikum, med hvem de senere kan tale om det som de har foretatt seg, og like overfor hvem de kan ”kjekke seg”. Den som er opphavsmann vil ikke så lett innlate ved sitt nærvær på en måte støttet opp om handlingen og bidro til å fordele eller pulverisere seg på en straffbar handling av denne art hvis han ikke fikk følge av de andre guttene som ansvaret.” Byretten siteres videre; ”hvis tiltalte nr. 3 og 4 hadde sagt fra at de ikke burde, turde eller ville være med på handlingen, ville det hos de andre tiltalte muligens ha gjort seg motforestillinger gjeldende og tiltalte D og B kunne på denne måte muligens ha bidratt til at handlingen ikke var kommet til utførelse.”

Guttene ble dømt for medvirkning på bakgrunn av at de hadde fulgt med de andre til ambassaden, og visste at den siste av en rekke mindre ”kruttkjerringer” skulle tennes på der. Retten kommer ikke inn på om det forelå en underforstått avtale om den straffbare handlingen mellom guttene. Hadde dette vært diskutert, hadde det fremstått mer klart hvorfor tilstedeværelsen i dette tilfellet kvalifiserte til straffbar medvirkning. Retten påpeker bare at hvis guttene hadde protestert, ville det muligens betydd at den straffbare handlingen ikke ville blitt utført. De legger altså vekt på at i dette tilfellet *kunne* en protest ha ført til at den straffbare handlingen ikke ble utført.

I lagmannsrettsdom avsagt 11.september 2000⁵¹ uttalte retten at flertallet antok at ranet ikke ville funnet sted dersom B hadde vært alene med fornærmede. Tilstedeværelsen var

---

⁵⁰ Selve medvirkningsspørsmålet kom ikke opp for Høyesterett.

⁵¹ LA- 2000-1046.

altså antakelig avgjørende for at ranet ble utført. Det uttales videre at dette likevel ikke er ensbetydende med at A, som var tiltalt for medvirkning til ranet, er å finne skyldig i medvirkning til den straffbare handlingen. Retten kom til at det ikke kunne konstateres at tiltalte innså at fornærmede ville bli ranet da han fulgte med hovedmannen. Retten kom ikke inn på om en protest fra A *kunne* ha ført til at den straffbare handlingen ikke ble utført.

Sammenligner man de to dommene kan det se ut til at *kombinasjonen* av kunnskap om formålet og det å følge med hovedmannen kan utløse et medvirkningsansvar. Vil man unngå et slikt ansvar må man protestere eller gripe inn.

Det finnes også eksempler på at en protest *ville* ført til at den straffbare handlingen ikke ble utført.

Et slikt eksempel er dom inntatt i Rt. 1992/ 785, hvor A ble funnet skyldig i psykisk medvirkning til grovt underslag. A og B hadde vært sammen om aksjespekulasjoner. De ervervede aksjene falt raskt dramatisk i verdi. For å kompensere for tapene, kjøpte B nye aksjer ved å belaste bestemte konti i banken der han jobbet, etter at han hadde lagt inn uautorisert kreditt. Disse kontoene tilhørte blant andre A. A ble tilsendt kontoutskrifter fra kontoen, og hadde flere personlige samtaler med B i perioden hvor dette foregikk. Videre forhørte han seg om aksjekursene, og han visste om flere av transaksjonene før de ble foretatt av B. Blant annet ble As lønnskonto brukt aktivt, og det var på denne konto det først ble lagt inn uautorisert kreditt.

Høyesterett uttalte: ” Selv om byrettens premisser på dette punkt er noe upresise, må jeg forstå det slik at byretten har funnet ut at A i alle fall ved årsskiftet 1987/88 forsto at B tilegnet seg midler fra banken for å fortsette spekulasjonene. Ut fra hele samarbeidsforholdet og på bakgrunn av at As konto ble benyttet, forelå en situasjon hvor A måtte ha plikt til å gripe inn hvis han ville at forholdet ikke skulle fortsette. Dette har han ikke gjort, og det ga etter min mening grunnlag for domfellelse for forsettlig medvirkning til grovt underslag.”

Denne dommen skiller seg imidlertid noe ut fra de tidligere nevnte dommene, ved at As manglende protest eller inngripen i dette tilfellet var en helt klar *nødvendig betingelse* for at hovedmannen B kunne utføre den straffbare handlingen.

Et annet eksempel er kjennelsen inntatt i Rt. 1998/ 1679, den såkalte MC-klubbkjennelsen. Høyesterett opprettholdt her lagmannsrettens domfellelse av noen av MC-klubbens medlemmer, for medvirkning til ulovlig alkoholskjenking. Det ble ikke bevist at noen av de tiltalte fysisk hadde foretatt den ulovlige skjenkingen. Høyesterett la i sin argumentasjon vekt på at klubben var organisert med en "flat struktur". Dette innebar at medlemmene av klubben sammen skulle bestemme hva som var tillatt i deres lokaler. I en slik situasjon ville nødvendigvis en protest fra et av medlemmene ført til at skjenkingen opphørte. Høyesterett uttaler: " Når skjenking av alkohol i stort omfang og over lengre tid kunne foregå uten protester av noe slag fra de tiltalte, måtte dette rimeligvis forstås som et stilltiende samtykke til dette. De aktive gjerningsmennene hadde, ut fra den grunnholdning som rådet i klubben om at medlemmene sammen skulle bestemme hva som var tillatt i lokalene, all grunn til å tro at skjenkingen fullt ut ble godtatt. De tiltaltes holdning var egnet til å styrke gjerningsmennenes forsett."

I dette tilfelle anså Høyesterett passiviteten fra hvert enkelt medlem som uttrykk for noe *mer enn* at vedkommende ikke hadde noe i mot handlingen. Passiviteten ble sett på som et samtykke til den ulovlige skjenkingen. For å unngå et medvirkningsansvar måtte medlemmene ha protestert eller grepet inn for å motvirke den straffbare handlingen.

Det finnes altså tilfelle der det kreves en alternativ handling til det å forholde seg passiv for å unngå et ansvar for psykisk medvirkning. Den alternative handlingen kan være av fysisk eller psykisk art. En fysisk alternativ handling kan for eksempel være at man nekter en person å oppbevare narkotika i ens leilighet. Det er slått fast at det for å konstatere psykisk medvirkning er et vilkår at man har gitt hovedmannen en grunn til å utføre en straffbar handling. En psykisk alternativ handling kan da være å frata hovedmannen en grunn til å

utføre den straffbare handlingen, eller gi hovedmannen en grunn til ikke å utføre den. Når det er nok til psykisk medvirkning å gi hovedmannen en ytterligere grunn til å utføre den straffbare handlingen, kan det i prinsippet være nok til psykisk medvirkning å forholde seg passiv der man kunne ha fratatt hovedmannen en slik grunn⁵².

3.6.11.3 En sammenligning av rettspraksis om medvirkningsansvaret ved passivitet.

Jeg synes det kan være vanskelig å se hvorfor Høyesterett har ansett passivitet som straffbar medvirkning i noen tilfelle, mens de i andre tilfelle har kommet til at passiviteten ikke kan anses som straffbar. En sammenligning av resultatene i noen av de tidligere nevnte dommer, kan bidra til å klargjøre hva domstolene ser ut til å ha vektlagt ved avgjørelsen om et passivt medvirkningsansvar skal idømmes eller ikke. Jeg har valgt å sammenligne to sentrale dommer om passivitet, hvor Høyesterett kom til ulike resultater.

I dom inntatt i Rt. 1957/476, referert under punkt 3.6.11.1, opphevet Høyesterett domfellelsen overfor en ektemann som hadde forholdt seg passiv til sin kones ulovlige tilvirkning og salg av brennevin. Dette hadde foregått over et lengre tidsrom. Ektemannen hadde drukket av brennevinet, og at han hadde nytt godt av de inntekter salget av brennevinet førte med seg. Høyesterett kom til at disse momenter verken hver for seg eller samlet var tilstrekkelig for å fastslå at ektemannen hadde styrket konens straffbare forsett. Høyesterett uttalte også at ektemannen ikke hadde noen rettslig plikt til å hindre virksomheten.

I dom inntatt i Rt. 1992/810, referert under punkt 3.6.11.2, var situasjonen at en bileier hadde overlatt kjøringen til en kamerat han visste var beruset, og selv ble med som passasjer. To øvrige var også med i bilen. Kjøreturen endte med at bilen kjørte av veien, og

---

⁵² Jfr. Husabø, s. 183.

en av passasjerene omkom. Høyesterett dømte bileieren for medvirkning til uaktsomt drap⁵³. Høyesterett uttalte at bileieren ble med i bilen og at han derfor hadde mulighet til å gripe inn mot den ville kjøringen. Høyesterett mente at bileierens passivitet måtte tilsi at han hadde akseptert kjøringen.

Etter min mening har de tiltalte i begge dommene hatt en *mulighet* til å protestere eller gripe inn. Høyesterett kommer imidlertid til at det i den førstnevnte dom ikke forelå en slik plikt. Det er ikke straffbart å formidle at man ikke har noe i mot den straffbare handlingen. Etter min mening gjør imidlertid ektemannen noe mer enn dette. Ved å drikke av det ulovlige brennevinet og ha glede av inntektene ved salget, synes det ganske klart at han kan ha gitt sin kone en ytterligere grunn til å fortsette med hjemmebrenningen. Hans handlemåte kan tolkes som en aksept av virksomheten.

I den andre dommen kommer Høyesterett til at passiviteten formidler en aksept av den straffbare handlingen, og at bileieren derfor må ha en plikt til å gripe inn for å unngå et medvirkningsansvar. Bileieren hadde ikke gjort noe utover å forholde seg passiv under selve kjøringen. Det legges blant annet vekt på at bileieren ved å bli med i bilen hadde mulighet til å gripe inn. Etter mitt syn hadde imidlertid som nevnt ektemannen i førstnevnte dom også en slik mulighet.

En forskjell kan være at tiltalte i den siste dommen *muliggjorde* den straffbare handlingen ved å stille bilen sin til disposisjon. Hadde han ikke overlatt kjøringen til sin berusede kamerat, og således overtrådt veitrafikklovens § 17 (2), ville situasjonen ikke oppstått. Høyesterett uttaler således at det kunne ”ikke være tvilsomt at B som disponerte bilen, og som hadde muliggjort situasjonen ved å overlate kjøringen til A, hadde plikt til å gripe inn når kjøringen tok en slik uvetting vending.”

I den førstnevnte dommen var imidlertid ikke kona nødvendigvis avhengig av ektemannen for å få i gang den ulovlige virksomheten. Den foregikk i deres felles hjem, ektemannen

---

⁵³ Jfr. straffeloven § 239.

muliggjorde ikke den straffbare handlingen ved å stille huset til disposisjon. En slutning kan således være at det å *muliggjøre* en straffbar handling kan tilsi at man får en særlig plikt til å protestere eller gripe inn når denne kommer til utførelse.

Det moment at det i førstnevnte dom dreide seg om en ekteskapsrelasjon, mens det i den andre dreide seg om en bileier kan også ha hatt en mer selvstendig betydning. Er man eier av en gjenstand, slik som her en bil, har man et ansvar for at denne ikke blir brukt til straffbare handlinger. Man har mindre ansvar for og for så vidt kontroll over en annen person og dennes handlinger.

Selv om Rt. 1957/476 er en forholdsvis gammel dom, samsvarer den godt med senere avgjørelser der temaet er ekteskapsrelasjon og ulovlig virksomhet i felles bolig. Et eksempel er dommen inntatt i Rt. 2005/934, referert under punkt 3.6.11.2.

Dommen inntatt i Rt. 1992/810 synes å tilsi at det etableres en handlingsplikt der man muliggjør den straffbare handlingen ved å overlate kjøringen av en bil man har disposisjonsrett over, til en man vet er beruset⁵⁴. Høyesterett påpeker imidlertid at selv om byretten hadde lagt til grunn at bileieren ”allerede på overlatelsestidspunktet burde overskuet dødsfølgen”, var ”det er ikke nødvendig for meg å ta stilling til om selve overlatelsen var tilstrekkelig til domfellelse for overtredelse av straffeloven § 239. B ble med i bilen og hadde derfor mulighet til å gripe inn (...)”.

Man muliggjør den straffbare handlingen, *og* ved å bli med i bilen som passasjer, har man en mulighet til å gripe inn. Forholder man seg da passiv, og kjøringen forårsaker overtredelse av andre straffebestemmelser, kan således bileieren pådra seg et medvirkningsansvar⁵⁵.

---

⁵⁴ Dette er i seg selv straffbart etter vegtrafikkloven § 17 (2).

⁵⁵ Forutsatt at straffebestemmelsen åpner for at medvirkningshandling er rammet.

En tredje dom, inntatt i Rt. 1992/417, kan imidlertid se ut til å peke i en litt annen retning. Bileieren hadde overlatt kjøringen til en kamerat han visste var beruset, og ble selv med som passasjer. Føreren kjørte bilen inn i et pumpehus og forårsaket store skader på dette. Ved overlatelsen av kjøringen til sin berusede kamerat, *muliggjorde* han den straffbare handlingen. Og ved å bli med som passasjer hadde han i hvert fall en *mulighet* til å protestere eller gripe inn. Utgangspunktet *før* kjøringen tok til er altså tilsvarende den første dommen. Spørsmålet var om bileieren kunne dømmes for medvirkning til overtredelse av straffeloven § 292 jfr. § 291, altså grovt skadeverk. Han ble dømt i herredsretten, men Høyesterett opphevet dommen på dette punkt. Høyesterett uttaler at ”det forhold at han overlot bilen til kameraten og selv var med i bilen kan ikke være avgjørende for at det forelå psykisk medvirkning.”

En grunn til at resultatene ble forskjellige i disse dommene kan være at skyldkravet etter straffeloven § 239 er uaktsomhet, mens det for å dømmes etter straffeloven § 292 må foreligge forsett, jfr. straffeloven § 40. I den første dommen fikk føreren alvorlige problemer i en sving kort før ulykken inntraff, og Høyesterett uttaler at bileieren, som hadde muliggjort situasjonen, hadde ”plikt til å gripe inn *når kjøringen tok en slik uvetting vending*⁵⁶”. Dette kan tolkes slik at handlingsplikten oppstod *under* kjøringen. Det kommer ikke frem av den andre dommen om hvordan kjøringen i dette tilfellet utviklet seg. Hadde skyldkravet også her vært uaktsomhet, måtte Høyesterett også her antakelig tatt utgangspunkt i selve kjøringen, og på bakgrunn av denne avgjort om bileieren burde forutsett følgen og således ha hatt en handlingsplikt.

3.6.12 Fysisk deltakelse som psykisk medvirkning.

Det kan tenkes at en person sammen med andre har deltatt *fysisk* i et handlingskompleks bestående av flere straffbare handlinger. Spørsmålet er da om utførelse av eller medvirkning til en av disse handlingene kan utgjøre psykisk medvirkning til de andre

---

⁵⁶ Min uthevelse.

straffbare handlingene i handlingskomplekset. Det er da forutsatt at det ikke foreligger en forhåndsavtale om handlingskomplekset mellom deltakerne.

Et eksempel er avgjørelse inntatt i Rt. 1996/ 873. To brødre hadde fest, og naboen ba disse om å dempe musikken. Dette resulterte i at brødrene dyttet ham ned trappen og sparket og slo ham. Naboen kom til for å hjelpe, og ble da angrepet av en tredje festedeltaker og slått i hodet. De to brødrene ble av lagmannsretten dømt blant annet for medvirkning til voldshandlingen mot naboen. Høyesterett frifant imidlertid brødrene på dette punktet, og det uttales:

” At det forelå noen forutgående innbyrdes forståelse om voldsanvendelse overfor naboen, eller at brødrene på noen måte oppfordret til angrep på henne, gir dommen intet grunnlag for å anta. Jeg forstår lagmannsretten slik at medvirkningsansvaret utelukkende er bygget på at det i angrepet på D (naboen)⁵⁷ lå en tilskyndelse til angrep på C (naboen samboer)⁵⁸. Dette er å trekke medvirkningsansvaret for langt. Da brødrene gikk løs på D, var C ikke til stede, og jeg kan ikke se at deres handlemåte kan anses å innebære noen bevisst oppfordring til voldsanvendelse overfor henne. At D ble angrepet, kan nok ha vært en *medvirkende årsak*⁵⁹ til angrepet på henne, men dette er ikke tilstrekkelig til at brødrene kan dømmes for medvirkning. Det kan bebreides dem, slik lagmannsretten også har gjort, at de ikke stoppet angrepet på D da de så hvordan det hele utviklet seg, men heller ikke dette kan – i den situasjon som forelå - føre til et medvirkningsansvar.”

Høyesterett presiserer blant annet at angrepet og voldshandlingene mot naboen kan ha vært en medvirkende årsak til angrepet på naboen samboer. Brødrenes straffbare handling har altså hatt en funksjon i forhold til Cs avgjørelse om å utføre en straffbar handling, slik at det foreligger en årsakssammenheng. Men dette var ikke tilstrekkelig til domfellelse for medvirkning i dette tilfellet. Dette kan tolkes slik at selv om brødrenes handling påvirket C

---

⁵⁷ Min tilføyelse.

⁵⁸ Min tilføyelse.

⁵⁹ Min uthevelse.

til å handle, er ikke dette i seg selv tilstrekkelig til å idømme brødrene et psykisk medvirkningsansvar for *hele* handlingskomplekset⁶⁰.

Dommen kan videre sees som et uttrykk for at selv der man som hovedmann har utført en straffbar handling, kan man ikke på grunnlag av dette alene tillegges ansvar utover det man har gjort. Psykisk medvirkningsansvar er antakelig bare ment som et tilleggsansvar der det foreligger psykisk støtte *utover* det som selve den fysiske deltakelsen måtte innebære⁶¹.

3.6.13 Der forutgående avtale foreligger.

I mange tilfelle foreligger det en form for avtale mellom hovedmann og medvirker om utførelsen av en straffbar handling. En slik avtale kan innebære at en medvirker yter bistand før, under eller etter utførelsen av den straffbare handlingen. Avtalt etterfølgende hjelp vil jeg komme tilbake til under punkt 3.6.14.

I noen tilfelle kan det dreie seg om en avtale om å utføre en straffbar handling, i andre tilfelle at man avtaler å slutte seg til en allerede eksisterende plan. Utgangspunktet er at slike avtaler medfører et ansvar for psykisk medvirkning. En slik avtale vil antakelig i de fleste tilfelle virke motiverende på hovedmannen.

Det kan tenkes at avtalen er helt avgjørende for utførelsen av den straffbare handlingen. Et eksempel på dette er dom inntatt i Rt. 1954/ 828, som gjaldt medvirkning til tyveri av melsekker fra Lysaker Mølle. Hovedmennene var her avhengig av medvirkernes samarbeid for å kunne gjennomføre tyveriene. Høyesterett uttaler: ” I de tilfelle hvor det på forhånd har vært avtalt med sjåførene (hovedmennene)⁶² på Lysaker Mølle at disse skulle bortta fra lasset og selge en del av sekkene, foreligger det etter rettens mening medvirkning til tyveri.

---

⁶⁰ Jfr. Husabø, s. 160.

⁶¹ Jfr. Husabø, s. 161.

⁶² Min tilføyelse.

Tyveriet kunne nemlig ikke foregå med mindre siktede og B (medvirkerne)⁶³ hadde gitt tilsagn om at de ville kvittere for fullt lass når bilene kom frem til brødfabrikken.”

Avtalen kan også kun være en ytterligere styrkende faktor blant flere. Et eksempel er der A får vite at B skal stjele en bil parkert utenfor den lokale butikken, og de avtaler at A skal distrahere eieren lenge nok til at B får til dette uten å bli oppdaget. Selve avtalen kan gi B en ytterligere grunn til å gjennomføre tyveriet, slik at ansvar for psykisk medvirkning kan være aktuelt.

Et spørsmål er hvilke krav som kan stilles til avtalens innhold for å konstatere at psykisk medvirkning foreligger.

I dom inntatt i Rt. 1974/ 1042 var situasjonen at tre soningsfanger hadde rømt, og var på frifot i fire dager. I denne tiden begikk de en rekke tyverier for å skaffe seg mat, penger og transport. Ved en del av disse handlingene deltok bare en eller to av fangene, mens den/de andre var opptatt med å sove, spise og lignende ting. Alle tre ble av herredsretten dømt for medvirkning til samtlige av de straffbare handlingene, men Høyesterett opphevet dommen på dette punkt. Høyesterett uttalte i denne forbindelse: ”Også en medvirker blir så vel når det gjelder de objektive som subjektive straffbarhetsvilkår bare å bedømme etter eget forhold. Dette utelukker etter min mening ikke at hvert enkelt medlem av en gruppe kan bli strafferettslig ansvarlig for samtlige lovovertridelser som gruppens øvrige medlemmer begår. Forutsetningen må imidlertid være at det ”*uttrykkelig eller underforstått*”⁶⁴ foreligger en forhåndsavtale om deltakelse i de straffbare handlinger, og at avtalen fyller kravene til fysisk eller psykisk medvirkning for *hver enkelt*⁶⁵ av disse.”

Det stilles her for det første et krav til at det uttrykkelig eller underforstått foreligger en forhåndsavtale. Dette hentyder at man ikke bare kan se på hva som eksplisitt er sagt mellom deltakerne, men at man også må se på deltakernes eventuelle underforståtte

---

⁶³ Min tilføyelse.

⁶⁴ Min uthevelse.

⁶⁵ Min uthevelse.

forutsetninger. Dette kan også anses slått fast i avgjørelse inntatt i Rt. 1996/ 873, der Høyesterett uttaler at dersom deltakernes voldsbruk hadde sprunget ut av en ”forutgående innbyrdes *forståelse*” mellom deltakerne, kunne dette ha medført et medvirkningsansvar. I de tilfelle der deltakerne har handlet ut fra en forståelse av at deres handlinger er basert på en inngått avtale, blir antakelig hver enkelt deltakers motivasjonsbasis styrket av denne forståelsen.

Det kreves videre at avtalen skal være konkretisert i retning av en eller flere bestemte straffbare handlinger. Det er ikke nok at man avtaler at man skal utføre en rekke tyverier og dele det eventuelle utbyttet etterpå. Dette kan begrunnes både i de objektive og de subjektive vilkår for å konstatere psykisk medvirkning, da henholdsvis krav til årsakssammenheng og forsett. Kravet til årsakssammenheng innebærer jo at medvirkers deltakelse har hatt en funksjon i forhold til hovedmannens avgjørelse om å utføre nettopp *en bestemt* straffbar handling. Og for at forsettet skal dekke gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, må avtalen være konkretisert til *en bestemt* straffbar handling for at kravet til forsett skal anses oppfylt⁶⁶.

Det kan være vanskelig å påvise at det foreligger en slik gjensidig forståelse mellom deltakerne. En løsning kan være å se på de konstaterbare ytre omstendigheter rundt utførelsen av den straffbare handlingen⁶⁷.

Der en deltaker har medvirket psykisk på bakgrunn av en inngått avtale, kan *omfanget* av avtalen ha betydning for medvirkningsansvaret. Det er da nødvendig å slå fast hvor langt den konkrete avtalen skulle rekke. En løsning kan være å se på formålet med utførelsen av den straffbare handlingen. Der formålet er å stjele en bestemt verdifull frimerkesamling, dekker avtalen dette tyveriet.

---

⁶⁶ Se punkt 3.7.1.3.

⁶⁷ Jfr. Husabø, s. 166.

Det kan tenkes at det foreligger en klar avtale mellom en hovedmann og en medvirker, men at hovedmannen under utførelsen begår andre straffbare handlinger utover det som er avtalt. En grunn kan være at det er *nødvendig* for å kunne gjennomføre den avtalte straffbare handlingen. Det er for eksempel nødvendig for å få tak i frimerkesamlingen at man bryter seg inn i boligen der den er oppbevart. Slike nødvendige midler må som utgangspunkt regnes som en del av avtalen.

En annen grunn kan være at disse handlingene gjør det *lettere* å gjennomføre den avtalte straffbare handlingen. Et eksempel er der hovedmannen slår ned boligeieren som prøver å hindre ham. Der slike handlinger må anses å ligge innenfor hva som *normalt må kunne forventes* i forbindelse med utførelsen av den aktuelle straffbare handlingen, er utgangspunktet at disse omfattes av avtalen. Begår man innbrudd i et bolighus må det etter min mening kunne forventes at huseieren kan oppdage innbruddet, og at han/hun da vil forsøke å verne om sine eiendeler. At hovedmannen må ty til vold for å få gjennomført innbruddet er således å forvente, slik at denne handlingen omfattes av avtalen.

Et eksempel fra rettspraksis er Andrawes-saken. Souhaila Andrawes deltok i en kapring av et tysk fly, og under denne flykapringen ble flyets kaptein drept av en av de andre kaprerne. Det er klart at det lå en avtale til grunn for flykapringen. For at Andrawes kunne utleveres til Tyskland for å bli tiltalt for deltakelse i kapringen, måtte det ifølge Høyesteretts kjæremålsutvalg foreligge skjellig grunn til mistanke for blant annet medvirkning til drapet på flykapteinen. Andre gang saken var oppe i lagmannsretten kom retten frem til at det ikke forelå slik skjellig grunn til mistanke på dette punkt. Høyesteretts kjæremålsutvalg opphevet denne kjennelsen, og uttalte i Rt. 1995/ 1228 at ” det er kjæremålsutvalgets oppfatning at de som deltar i en flykapring – eller i alle fall en flykapring av den karakter som det her dreier seg om – må ha et medvirkningsansvar for drap som skjer under kapringen med mindre det foreligger spesielle omstendigheter som peker i motsatt retning.”

Andrawes hadde bedt hovedmannen om å la være å drepe flykapteinen. Men det å delta i en flykapring av det format det her var snakk om, innebar at en fare for at situasjonen fort

kunne eskalere. Drap ble ansett som et tenkelig utfall av en flykapring så omfattende og dramatisk som det her var snakk om. Deltakelse i denne må anses ikke bare å ha styrket de andre kaprernes forsett til selve kapringen, men også til eventuelle drap i den forbindelse.

Et annet eksempel er dom inntatt i Rt. 1995/355, referert under punkt 3.6.11.2. A og B var sammen om å rane forretningen til C. Under ranet trakk B kniv og påførte C dødelige stikk. Etter min mening var drapet på C ikke noe man normalt kunne forvente i den gitte situasjon. A visste ikke at B hadde med seg kniv, og dette var et ran av et forholdsvis lite omfang. Det kan ikke normalt forventes at liv går tapt i en slik situasjon, slik at avtalen mellom A og B om å rane Cs forretning ikke omfattet *drapet* på C.

Høyesterett fant imidlertid at A hadde forsettlig medvirket til drapet. Selv om A ikke visste om kniven på forhånd, så han kniven før den ble brukt. Han visste at B trakk kniv fordi C gjorde motstand, og forsto således at knivbruken skjedde for å gjennomføre ranet.

Antakelig ble ikke A dømt for medvirkning til drap på grunnlag av at drapet var et tenkelig utfall av det avtalte ranet, slik at det måtte anses å omfattes av avtalen mellom A og B.

Dommen kan imidlertid leses som et tilfelle der A hadde en plikt til å gripe inn for å unngå et medvirkningsansvar⁶⁸.

Tilfeller der medvirkningsansvar kan idømmes også for handlinger som ikke på forhånd er en del av avtalen mellom deltakerne, er relativt få. Hvis man for eksempel blir med på å gjøre hærverk på den lokale skolen, og en av de andre plutselig trekker en kniv og dreper en forbipasserende som har oppdaget hærverket og prøver å stanse dem, har man da medvirket til drapet? Det er lite sannsynlig. Det er ikke normalt å forvente at man ved å bli med på hærverk kan risikere å måtte stå til ansvar for drap. Det må også antakelig foreligge en form for *nær sammenheng i alvorlighetsgrad* mellom de straffbare handlingene⁶⁹.

---

⁶⁸ Jfr. punkt 3.6.11.2.

⁶⁹ Således er det etter min mening forskjell på dette eksempelet og innbruddseksempelet over. (i punktets avsnitt 13.)

Hærverk er ikke klassifisert som en like alvorlig forbrytelse som en forbrytelse mot en persons liv.

3.6.14 Avtalt etterfølgende hjelp.

Ansvar for medvirkning er bare aktuelt for handlinger som er utført før den straffbare handlingen er materielt avsluttet. Etterfølgende hjelp kan imidlertid være straffbart etter selvstendige straffebud. Eksempler er straffeloven § 317 om heleri, og §§ 163 og 166 om falsk forklaring.

Der etterfølgende hjelp er avtalt på forhånd, kan likevel et vanlig medvirkningsansvar være aktuelt. Dette har sin bakgrunn i at inngåelsen av en slik avtale kan være med på å styrke hovedmannens motivasjonsbasis for å utføre den straffbare handlingen. Et eksempel er der A og B har en avtale om at hvis B stjeler et bestemt maleri, så skal A kjøpe det av ham/henne etterpå. Selve *utførelsen* av den avtalte medvirkningshandlingen blir da foretatt etter at den straffbare handlingen er avsluttet og har ingen innvirkning på hovedmannens forsett i seg selv. Men det er *tidspunktet for inngåelsen* av avtalen om kjøpet som avgjør om det kan konstateres et ansvar for psykisk medvirkning. Skjer dette forut for den straffbare handlingen, kan avtalen anses å ha virket inn på hovedmannens motivasjonsbasis for å utføre tyveriet. Som et eksempel vil etterfølgende transport av tyvegods kunne bli regnet som psykisk medvirkning til tyveri der dette er avtalt på forhånd, men ellers som etterfølgende bistand.

3.7 Skyldkravet.

Når en skal avgjøre om en medvirker har handlet med den tilstrekkelige grad av skyld, er det hovedsakelig to prinsipper som gjør seg gjeldende, nemlig dekningsprinsippet og prinsippet om at enhver må svare etter egen skyld.

3.7.1 Dekningsprinsippet.

Dekningsprinsippet innebærer at medvirker må ha handlet med tilstrekkelig grad av skyld i forhold til det enkelte element i en straffbestemmelses objektive gjerningsbeskrivelse.

Det er i norsk rett straffbart å medvirke både til forsettlige og uaktsomme hovedhandlinger. I dette kapitlet forutsettes at hovedhandlingen har vært forsettlig. Det vil føre for langt å gå i detalj om hva som ligger i begrepet forsett. Litt forenklet kan man si at når det gjelder handlingen som sådan må den være gjennomført med vilje, eller at hovedmannen har vært klar over at handlingen blir utført. Når det gjelder konsekvensen av handlingen må hovedmannen ha funnet resultatet mer enn sannsynlig, eller ha tenkt tanken om resultatet og bestemt seg for å utføre handlingen likevel.

3.7.1.1 Fullføringsforsett.

For å kunne straffes for forsettlig medvirkning, er det et vilkår at medvirkers forsett dekker *fullføringen* av gjerningsbeskrivelsen i en straffebestemmelse. Det er ikke tilstrekkelig at medvirker tror at det bare skal gjøres et forsøk på fullføring. Der en medvirker har utvist fullføringsforsett, men hovedhandlingen ikke blir gjennomført, kan medvirker straffes for forsøk på medvirkning. Det kan en medvirker ikke der han/hun i utgangspunktet ikke har utvist et slikt fullføringsforsett.

3.7.1.2 Dobbelt forsett.

En medvirkers forsett kan deles i to elementer. En medvirker må ha utvist forsett om at hovedmannen kommer til å fullføre den straffbare handlingen, altså fullføringsforsett.

Videre er det et vilkår at medvirker har utvist forsett om at hans/hennes handling vil være en medvirkende årsak til at den straffbare handlingen utføres. Sagt med andre ord må medvirker ha utvist forsett i forhold til sin egen rolle på vei mot gjennomføringen av den straffbare handlingen.

På bakgrunn av at en medvirkers forsett har to sider, kan det tenkes tilfelle der en av disse sidene av forsettet ikke er oppfylt.

Det kan for det første tenkes at en medvirker har utvist fullføringsforsett i forhold til den straffbare handlingen, men ikke om at hans/hennes egen handling bidrar til utførelsen av denne. Der man er klar over en hovedmanns planer om å utføre en straffbar handling, og ikke har noe imot at denne utføres, kan det tenkes at man selv *ikke ønsker å bidra* til dette. En hovedmann kan riktignok tolke en holdning om at man ikke har noe imot utførelsen av den straffbare handlingen, som et samtykke til utførelsen. Men der skyldkravet er forsett er ikke dette tilstrekkelig. Den påståtte medvirkeren må ha vært klar over at holdningen kan virke slik på hovedmannen⁷⁰.

Det kan også tenkes at den påståtte medvirkeren *ikke har tenkt på* at ens handlemåte bidrar til utførelsen av den straffbare handling. Et eksempel er der man får vite at en bekjent planlegger å utføre et ran, og man i den forbindelse sier at ”man må være tøff for å gjennomføre noe sånt.” Det man ikke vet er at hovedmannen har stor respekt for en, og ser ytringen som en avgjørende oppfordring til å utføre ranet. Hensikten var imidlertid bare å konstatere at man må være tøff for å gjennomføre dette. I et slikt tilfelle er den påståtte medvirker klar over at hovedmannen skal utføre ranet, men overhodet ikke tenkt på at hans ytring kan motivere hovedmannen ytterligere i retning dette. Vilkåret for dobbelt forsett er dermed ikke oppfylt.

Det kan for det andre tenkes at man er klar over egen handlemåte, men ikke har utvist forsett i forhold til resultatet av hovedhandlingen. Et eksempel kan hentes fra kjennelse

---

⁷⁰ Rt. 1992/417, drøftet under punkt 3.6.11.3, er antakelig et eksempel på dette.

inntatt i Rt.1974/382. Fire personer ble i lagmannsretten dømt for sin deltakelse i den såkalte Lillehammer-aksjonen, der Ahmed Bouchikhi ble drept. Ingen av de tiltalte hadde deltatt ved selve drapshandlingen. Lagmannsretten kom til at tre av de tiltalte forsettlig hadde forårsaket Bouchikhis død, mens den fjerde, Marianne Gladnikoff, uaktsomt hadde forvoldt Bouchikhis død. Lagmannsrettens uttalelser kan tolkes slik at Gladnikoff var klar over at hennes handlemåte hadde en funksjon i forhold til hovedhandlingen, altså drapet på Bouchikhi, men at lagmannsretten finner at hun ”ikke forstod at aksjonen sikkert eller overveiende sannsynlig ville føre til Fs (Bouchikhis)⁷¹ død.” Gladnikoff hadde altså ikke utvist forsett i forhold til resultatet av hovedhandlingen, dødsfølgen. Hun ble imidlertid dømt for uaktsomt å ha forvoldt Bouchikhis død, da hun *burde ha forstått* at aksjonen ville ha fått denne utgang. Gladnikoff hadde anket over lagmannsrettens lovanvendelse, men Høyesterett forkastet anken.

3.7.1.3 Konkretisering av forsettet.

Vilkåret om at en medvirker må ha utvist forsett om at hovedhandlingen skal fullføres, reiser spørsmålet om hvor konkret forestillingen om hovedhandlingen må være for å konstatere ansvar for medvirkning.

Det er ikke nok at en medvirker har utvist forsett om å bidra til en eller annen ubestemt straffbar handling. Forsettet må dekke gjerningsbeskrivelsen i en bestemt straffebestemmelse. Videre må forsettet være konkretisert til en bestemt overtredelse av den aktuelle straffebestemmelsen.

Et eksempel er der en erfaren biltyv lærer sin kamerat hvordan han kopler en bil uten bruk av nøkler. Blir den erfarne biltyven da ansvarlig for ethvert tilfelle av biltyveri kameraten deretter utfører? Det vil da være en sammenheng mellom ”opplæringen” og de biltyverier kameraten utfører. Den erfarne biltyvens forsett dekker overtredelsen av en bestemt

---

⁷¹ Min tilføyelse.

straffebestemmelse. Men forsettet dekker ikke nødvendigvis ethvert biltyveri kameraten utfører. Forsettet må være konkretisert til et eller flere bestemte biltyverier.

Medvirkningsansvar kan også være aktuelt der medvirkers forsett omfatter en bestemt type innbrudd, eller jakt på bestemte gjenstander. Et eksempel er der lederen i gjengen ber en annen om å ”skaffe” ham en flatskjerm til fotballkampen samme kveld. Lederens forsett dekker da hovedmannens straffbare handling uavhengig om den ble stjålet ved innbrudd fra et privathjem, eller fra et butikkutsalg.

3.7.1.4 Der resultatet av den straffbare handlingen er av et annet omfang eller en annen art enn det medvirkeren hadde forsett om.

Det kan tenkes at en medvirker har utvist tilstrekkelig forsett om utførelsen av en bestemt straffbar handling, men hovedmannen utfører en straffbar handling av et annet omfang enn medvirkeren hadde tenkt seg. To typetilfelle kan tenkes; der hovedmannen *gjør noe mindre* enn medvirkeren hadde tenkt seg, og der hovedmannen *gjør noe mer* enn medvirkeren hadde tenkt seg.

Der hovedmannen *gjør noe mindre*, kan medvirkeren straffes for forsøk på medvirkning til den straffbare handlingen forsettet omfattet⁷².

Der hovedmannen *gjør noe mer*, må det skilles mellom de tilfelle der den utførte straffbare handlingen er av et annet *omfang* enn det medvirkers forsett omfattet, og de tilfelle der den utførte straffbare handlingen er av en annen *art* enn det medvirkers forsett omfattet.

Der den utførte straffbare handlingen er av et annet *omfang*, kan medvirkeren i utgangspunktet bare straffes for medvirkning til det omfanget han/hun har utvist forsett om.

---

⁷² Jfr. Husabø, s. 243.

Et eksempel er der en medvirkers forsett dekker ran uten bruk av våpen, og hovedmannen uten medvirkerens vitende har med seg en pistol og truer innehaveren av forretningen med denne. Medvirkers forsett dekker da et ran av et mindre omfang enn det som faktisk ble tilfellet. Medvirkerens handling kan da vanskelig subsumeres etter den strengere bestemmelsen om grovt ran⁷³. Medvirkeren kan imidlertid straffes etter den generelle ransbestemmelsen i straffeloven § 267, da forsettet dekker gjerningsbeskrivelsen i denne.

Der den utførte straffbare handlingen er av en annen *art*, er utgangspunktet også her at medvirkeren bare kan straffes for den straffbare handlingen som forsettet dekker. Med utgangspunkt i eksempelet over, kan det tenkes at hovedmannen under ranet legger merke til at innehaveren av forretningen er en attraktiv kvinne, og bestemmer seg for å voldta henne. Fører dette til at ranet ikke gjennomføres, kan medvirkeren dømmes for forsøk på medvirkning til ranet. Gjennomføres ranet, kan medvirkeren dømmes for fullbyrdet medvirkning til ranet. Men han/hun kan ikke i noen av tilfellene dømmes for medvirkning til voldtekt. Medvirkerens forsett dekker jo ikke denne.

Der det foreligger en avtale mellom en hovedmann og en medvirker om utførelse av en straffbar handling, vil spørsmålet om en hva en medvirkers forsett omfatter som hovedregel stå i sammenheng med spørsmålet om hva avtalen omfatter. Hovedregelen er at man bare kan straffes for medvirkning til det man trodde avtalen omfattet. Jeg viser for øvrig til det som er skrevet under oppgavens punkt 3.6.13.

3.7.2 Prinsippet om at enhver må svare etter egen skyld.

I et medvirkningstilfelle innebærer prinsippet om at enhver må svare etter egen skyld at medvirkers og hovedmanns handlinger vurderes uavhengig av hverandre.

---

⁷³ Jfr. straffeloven § 268.

Medvirkningsansvaret er likevel ikke helt uavhengig av hovedhandlingen. For å kunne straffes for fullført medvirkning, må hovedmannen ha fullført den straffbare handlingen.

Om hovedmannen har utvist tilstrekkelig grad av skyld for å kunne dømmes for den straffbare handlingen, er imidlertid uvesentlig for spørsmålet om en medvirker kan dømmes for medvirkningen til denne.

Det kan for eksempel tenkes at en hovedmann ikke kan straffes fordi et av de andre straffbarhetsvilkårene ikke er oppfylt. Et eksempel kan hentes fra Rt. 2003/1455: En jentegjeng hadde i fellesskap mishandlet og voldtatt en venninne. Den som utførte mishandlingen og voldtekten var under 15 år, og kunne dermed ikke straffes. To andre jenter, som var til stede under voldtekten, ble imidlertid dømt for medvirkning til den straffbare handlingen. Lagmannsretten fant det ikke tvilsomt at begge jentene hadde utvist det tilstrekkelige forsett om den straffbare handlingen. En av jentene anket dommen til Høyesterett over skyldspørsmålet og straffeutmålingen, men Høyesterett var enig med lagmannsrettens syn og forkastet anken.

3.7.2.1 Forsettlig og uaktsom medvirkning til forsettlige hovedhandlinger.

Medvirkning til forsettlige hovedhandlinger kan være både forsettlig og uaktsom. Der medvirkningen er forsettlig, kan medvirkningshandlingen straffes etter samme straffebestemmelse som hovedhandlingen, skyldkravet er jo forsett i begge tilfellene. Der medvirkningshandlingen er av uaktsom art, men med det samme resultat som den forsettlige medvirkningshandlingen, samsvarer ikke skyldkravene mellom medvirkningshandling og hovedhandling. For å kunne straffes for den uaktsomme medvirkningshandlingen må denne rammes av en straffebestemmelse.

Et eksempel på dette er dom inntatt i Rt. 1945/109, dødsdommen mot Quisling. Han ble dømt til døden blant annet for medvirkning til drap på jøder som under annen verdenskrig ble deportert fra Norge til Tyskland. Et av spørsmålene under rettssaken var om Quislings

medvirkning hadde vært av uaktsom eller forsettlig art. Lagmannsrettens flertall uttalte; ”Retten antar at tiltalte ikke har vært seg fullt bevisst at jødene ved den aksjon han satte i gang ville utsettes for å miste livet, da en den gang ikke hadde kjennskap til tyskernes behandling av jødene i gasskamre o.l. som en senere har fått. Men likevel var kjennskapet til tyskernes jødeforfølgelse alt på det tidspunkt så utbredt, at retten finner at tiltaltes forhold må bli å straffe etter straffeloven § 239.” Til denne vurderingen uttalte Høyesterett; ”Jeg kan imidlertid ikke dra i tvil at lagmannsretten har ment å ville gi uttrykk for den oppfatning at også domfelte ved den tid det her er snakk om, har hatt et sådant kjennskap til tyskernes jødeforfølgelser at han må sies uaktsomt å ha medvirket til flere eller færre jøders død, (...)”

Quisling ble av retten dømt for uaktsom medvirkning til forsettlig drap. Medvirkning til forsettlig drap etter § 233 forutsetter at medvirkeren har handlet med forsett, og retten kom til at det ikke var tilfellet i denne saken. Medvirkningshandlingen ble derfor subsumert under bestemmelsen om uaktsomt drap, straffeloven § 239.

Hovedregelen er altså at man skal dømmes etter den skyld man selv har utvist. Det finnes imidlertid unntak fra dette prinsippet. Det kan være tilfelle der en straffebestemmelse krever en kvalifisert form for skyld; hensikt.

En del straffebestemmelser blir tolket slik at denne skyldgraden må foreligge hos den enkelte deltaker. Det er i slike tilfelle tilstrekkelig for å dømme for medvirkning at *medvirkeren* har handlet med den nødvendige hensikt. Om hovedmannen har hatt den nødvendige hensikten er ikke av betydning for medvirkeren. En slik tolkning samsvarer med prinsippet om at enhver svarer for egen skyld.

Andre straffebestemmelser kan tolkes slik at *både* hovedmannen og medvirkeren må ha handlet med den nødvendige hensikt for at en medvirker skal kunne straffes etter straffebestemmelsen. Et eksempel er dom inntatt i Rt. 1994/1328. Tiltalen var grov økonomisk utroskap, og det kreves da vinnings hensikt. Hovedmannen ble frifunnet i

lagmannsretten, og Høyesterett uttalte for medvirkers del: ” Byretten har utelukkende dømt A for medvirkning til hovedmannens utroskap. Når lagmannsretten har frikjent B (hovedmannen)⁷⁴ fordi gjerningsinnholdet i straffelovens § 275 ikke er fylt, kan ikke lenger et straffansvar for A begrunnes med medvirkning til hovedmannens utroskap(...)”.

Dette må ses som et unntak fra prinsippet om at enhver svarer etter egen skyld.

Medvirkningsansvaret er jo her avhengig av hovedmannens skyld. I slike tilfelle er det enighet i teorien⁷⁵ om at hovedmannens hensikt blir et av de elementene som medvirkerens skyld må dekke⁷⁶.

---

⁷⁴ Min tilføyelse.

⁷⁵ Jfr. bl.a. Andenæs, Formuesforbrytelsene s. 134.

⁷⁶ Jfr. Husabø, s. 248.

4 Litteraturliste

- Andenæs, Johs.: Alminnelig strafferett. 5.utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fr. Rieber-Mohn, Oslo, 2004.
- Andenæs, Johs. og Anders Bratholm: Spesiell strafferett, utvalgte emner. 3.utgave, 1996.
- Andenæs, Johs.: Formuesforbrytelsene. 6.utgave, 1996.
- Andenæs, Johs.: Straffbar unnlatelse, et bidrag til strafferettsdogmatikken. Oslo, 1942.
- Bratholm, Anders: Straffeloven med kommentarer, første del; alminnelige bestemmelser. Anders Bratholm, Magnus Matningsdal (red.). 2.utgave, Oslo, 2003.
- Bratholm, Anders: Straffeloven med kommentarer, anden del: Forbrytelser. Anders Bratholm, Magnus Matningsdal (red.). 1.utgave, Oslo, 1995.
- Eskeland, Ståle: Strafferett. 2.utgave, 2006.
- Gisle, Jon: Jusleksikon. Kristian Andenæs, Jan Fridthjof, Thor Falkanger, Arnhild Dordi Gjønnes, Magnus Matningsdal og Magnus Aarbakke. 2.utgave, Drammen, 2002.
- Husabø, Erling Johannes: Straffansvarets periferi. Medvirkning, forsøk, førebuing. 1.utgave, Bergen, 1999.
- Mæland, Henry John: Innføring i alminnelig strafferett. Bergen, 1995.
- Slettan, Svein: Forbrytelse og straff. Svein Slettan, Toril Marie Øie. 1.utgave, Oslo, 2001.

4.1 Lovregister.

Kongeriget Norges Grundlov 17.mai 1814. (Grunnloven)

§ 96

§ 100

Almindelig borgerlig straffelov av 22.mai 1902 nr.10. (straffeloven)

§ 40

§ 42

§ 125

§ 127

§ 135a

§ 139

§ 140

§ 160

§ 163

§ 166

§ 170

§ 218

§ 229

§ 232

§ 233

§ 239

§ 247

§ 267

§ 268

§ 275

§ 291

§ 292

§ 317

Lov om straff av 20.mai 2005 nr.28 (straffeloven)

§ 15

Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. av 2.juni 1989 nr.27. (alkoholloven)

§ 8-8

§ 10-1

Lov om apotek av 2.juni 2000 nr.39. (apotekloven)

§ 1-1

§ 6-5

Militær straffelov av 22.mai 1902 nr.13.

§ 77

Vegtrafikklov av 18.juni 1965 nr.4.

§ 17

§ 22

§ 31

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett m.v. av 21.mai 1999 nr.30
(menneskerettsloven)

§ 2

§ 3

4.2 Konvensjoner.

Den europeiske menneskerettskonvensjon, 1950. (EMK)

Artikkel 7

Artikkel 10

Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. (SP)

Artikkel 15

4.3 Forarbeider.

Til lov om straff av 20.mai 2005 (pr.25/11-07 ikke trådt i kraft.):

Ot.prp. nr.90 (2003-2004)

Innst. O. nr.72 (2004-2005)

Besl. O. nr.63 (2004-2005)

4.4 Domsregister.

4.4.1 Avgjørelser inntatt i Norsk Retstidende.

Rt. 1907/333

Rt. 1936/612

Rt. 1945/109 Qusling

Rt. 1947/368

Rt. 1950/184

Rt. 1950/377

Rt. 1954/828 Lysaker Mølle

Rt. 1956/789 Sovjetiske ambassade

Rt. 1957/476 Brennevinsdom II

Rt. 1958/652

Rt. 1959/343

Rt. 1974/382 Lillehammer-kjennelsen

Rt. 1974/1042

Rt. 1977/741

Rt. 1982/1315 Hasjseiler I

Rt. 1983/3

Rt. 1989/1004 Hasjseiler II

Rt. 1992/417

Rt. 1992/785 Aksjespekulasjonsdommen
Rt. 1992/810
Rt. 1993/330
Rt. 1994/1328
Rt. 1995/38
Rt. 1995/355
Rt. 1995/1228 Andrawes- kjennelsen II
Rt. 1996/873
Rt. 1998/1679 MC-klubbkjennelsen
Rt. 2001/1671
Rt. 2003/1455
Rt. 2005/83
Rt. 2005/934

4.4.2 Avgjørelser fra Lovdata online.

Eidsivating lagmannsrett – Dom 26.januar 1982.
LE-1981-199.
Agder lagmannsrett – Dom 11.september 2000.
LA-2000-1046.
Borgarting lagmannsrett – Dom 3.februar 2003.
LB-2002-4094.
Agder lagmannsrett – Dom 15. august 2003.
LA-2003-774.
Oslo tingrett – Dom 11.juli 2003.
TOSLO-2003-683.

